

ГОДИШЕН ОТЧЕТ

НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ВРАЦА ЗА 2017 ГОДИНА

Отчетът за свършеното през 2017-та година показва в детайли цялостната работа на музейните работници при динамичната и трудно предвидима наша съвременност. В изпълнение на нелеката задача по изучаване, опазване, представяне и популяризиране на богатото културно наследство в региона Регионален исторически музей – Враца запази позициите си на водеща музейна институция в България и през изминалата 2017-та година. Отново подчертаваме, че неговата функция се определя от сложния му статут съобразно българското законодателство. От една страна РИМ-Враца е ръководен методически от Министерството на културата и финансово гарантиран от държавния бюджет, а от друга страна е административно подчинен на община Враца и дофинансиран от нея в някои дейности. Тази устойчива особеност определяше взаимоотношенията ни със сродните институции: държавни, общински и научни.

Представената в настоящия доклад отчетна година в дейността на РИМ-Враца е повлияна от политическата обстановка в страната, свързана с осигуряване или не на нужната подкрепа от държавни, регионални и местни институции. Това неминуемо сложи своя отпечатък върху настроенята сред колегията и цялостното функциониране на музея. На държавно ниво бе внесено успокоение, обусловено от относителна политическа и икономическа стабилност и съответно – запазената устойчивост във финансовото подsigуряване на регионалните музеи. Управлението в нашия град от новия и амбициозен екип начело с кмета господин Калин Каменов е стабилно и се усеща устойчива държавна подкрепа, изразяваща се в подобряване на инфраструктурата, на финансовата и икономическа обстановка. Това даде възможност за подобряване комуникацията с общинската администрация и улесни взаимодействието ни при решаване на специфичните задачи и предизвикателства на изминалата година.

Дейността на РИМ-Враца измина под знака на събития и тенденции не само от местно и национално ниво, но и под все по-глобализиращата се международна конюнктура. За 2017-та година това са националните празници, международните прояви като „Нощ в музеите“ или „Дни на наследството“, второюнкските чествания, мероприятия, свързани с местната история и годишнини от развитието на музейната институция.

През първата половина на отчетната година е констатирано известно напрежение сред работещите в музея, свързано с провеждането на конкурс за длъжността „директор“, който приключи на 13 юни. Конкурсът се проведе на основание чл. 91-95 от Кодекса на труда и чл. 28, ал. 6 от Закона за културното наследство в дух на коректност и позитивни настроения. Изборът след този конкурс определи и основните **принципи на управление** на музея, основаващи се на актуалната нормативна уредба. Те са: откритост, коректност, толерантност, колегиалност, професионализъм, отговорност към служебните задължения, устойчивост, зачитане достойнството и идентичността на специалистите, подкрепа на новите и оригинални идеи, подкрепа на научното израстване, демократизъм, защита правото на труд, професионални изяви и адекватно възнаграждение. Те целят подобряване и максимално използване потенциала на музея за опазване и представяне на културното наследство, за популяризиране на Врачанския край в страната и чужбина и привличане на устойчив туристически

интерес. Музеят трябва да допринесе за културния напредък и социалното общуване, функционирайки като съвременен център за акумулиране и представяне на информация. Целта ще е постигната и работата ще е свършена добре ако на тръгване от музея, гостите споделят: „*Беше чудесно, ще се върнем отново с нашите приятели*”.

Съвременните изисквания към музеите се динамизират и стават все по-високи. Музеят трябва да бъде партньор в устойчивото развитие чрез опазване и социализиране на наследството, защитата и популяризирането на културното многообразие, предаването на научни знания, развитието на образователната политика, ученето през целия живот, социалното сближаване в работата на творческите институции и икономиката на туризма. Музеят трябва да съхрани позициите си като устойчива институция с идеална цел в служба на обществото и неговото развитие, достъпна за обществеността, която придобива, консервира, изследва и представя материалното и нематериално наследство и неговата околна среда, с образователни, научни и развлекателни цели.

Музеят има важна социална роля, наравно със значението му за опазване на наследството. Той трябва да отговаря на потребностите на днешното време. Те касаят глобализация с възможности за по-голяма мобилност на колекции, посетители, професионалисти и идеи. Музеят може да бъде икономически участник и да допринася за създаващи приходи дейности, активно да участва в икономиката на туризма и с продуктивни събития да допринася за качеството на живота в региона. Музеят трябва да е отворен за всички ангажирани с физическия и културен достъп, включително групите в неравностойно положение.

При така изложените принципи на изисквания и развитие на музейната институция става ясно че латентността, пасивността, подлостта, некоректността и интригантството, няма как да намерят почва при сегашното управление на институцията. Защото нашата кауза е обществена институция в полза на хората наричаща се **Музей**, който е лицето на града и един от символите му. Това не кореспондира по никакъв начин с „игрички и комбинации“ в лична полза за сметка на публичната културна организация.

През 2017-та година са констатирани традиционно добри и градивни отношения с Дирекция „Културно наследство“ при Министерство на културата, особено при участието ни в престижни, международни прояви. Запази се ползотворното сътрудничество с Областна администрация, която продължи да оказва сериозна подкрепа и да получава от нас същото по отношение на работата върху актуални за годината програми, проекти и други мероприятия. С благодарност констатираме проявеното навременно разбиране и добронамерени действия от страна на Общински съвет Враца и действащите към него постоянни комисии, особено при разрешаването на конкретни проблеми, свързани с финансирането и дофинансирането на наши дейности, както и при търсене на решения по възникнали текущи музейни проблеми. Подкрепа получавахме и от страна на ръководството на Община Враца, за което изказваме нашата благодарност. В тази посока нашите очаквания са за повече разбиране най-вече при разрешаване на възникнали проблеми, които не търпят отлагане.

Продължи активното сътрудничество на нашите специалисти със съответните научни институти към БАН, както и с културните институции от местен, регионален и национален мащаб при изпълнение на специфичните задачи, свързани със събирателската, научно-изследователската и популяризаторската дейност на РИМ–Враца. Ползотворни резултати са реализирани при активната ни съвместна работа с читалищата в общината и областта, както и с учебните заведения от всички нива на обучение. Със задоволство констатираме надграждане и много добри резултати,

свързани с реализацията на идейни проекти и иновативни събития. Видно е, че проявените активност, постоянство, инициативност, новаторство и изобретателност дават ползотворни резултати. Постигнатото, особено при работата с младите хора, показва, че това е правилния път, който трябва да бъде следван със същата устойчивост и занапред!

Сътрудничеството ни с Областна дирекция и Районно управление на МВР – Враца се ограничаваше в усилията по опазване на културното наследство в област Враца и Северозападна България. Археолозите на музея активно сътрудничеха по изготвяне на експертни становища на иззети незаконни движими културни ценности, както и по отношение на посегателства над недвижими такива.

Физическата и сигнално-охранителна защита на музея не претърпя особена промяна спрямо предходната година. Тя успешно се осъществяваше от частни фирми с които имаме много добри партньорски отношения. Но това не променя моето лично становище, че няма правна логика физическата, както и електронна защита на музея, съхраняващ ценности към „държавния музеен фонд“ (б.а. цитат от Закона за културното наследство) да са поети само от частни фирми, без никакво държавно участие! Все пак сме им благодарни за нелеката задача и отговорност по охрана на културното наследство в музея. След допълнителни подобрения и актуализации в наличната охранителна техника, те коректно изпълняват своите задължения по денонощна охрана.

През лятото на 2017-та година по предписание на Главна дирекция ПБЗН – Враца от фирма „Беркут системс“ ЕООД в Централната сграда на музея е монтирана съвременна пожароизвестителна техника. Малко след пускането ѝ в експлоатация, през месец август е констатиран некачествен монтаж на каналките за кабелите в голямата изложбена зала на третия етаж на музея, вследствие на което те са провиснали от датчик до датчик. Обещанието от фирмата-изпълнител след 18-ти август 2017 година да изпрати техници, не е изпълнено. При проведена редовна профилактика на пожароизвестителната система в РИМ-Враца от поддържащата фирма са установени и протоколирани други неизправности. Забелязано е изтичане на електролит от двете акумулаторни батерии и е констатирано, че част от датчиците не функционират. Въпреки нашите многократни писмени известия и призови към фирмата-изпълнител с приложени копия до контролния орган (главна дирекция ПБЗН–Враца), за отстраняване на неизправностите съгласно договора, до края на годината нямаше никакъв отзвук. Нашите препоръчани писма се връщаха без да са приети от получателя! Тези факти навеждат на мисълта за неправомерни взаимодействия между държавни и частни организации, свързани с усвояване на държавни средства от културни институции.

През 2017-та година се запазиха устойчивите ни контакти с представители на неправителствените организации, на частния сектор, на бизнеса и на финансовите институции, което ни дава основателно самочувствие. Продължи реализирането на редица инициативи, някои от тях новаторски, свързани с провеждането на запомнящи се мероприятия. В четвъртото издание на фестивала „Слънцето на Тодорка“ край археологическия обект при село Оходен, продължихме нашето ползотворно сътрудничество с Търговско-промишлена палата Враца. Най-добър израз получи финализирането на проекта по програма INTERREG България-Румъния чрез провеждане на работилници за младежи, обучителни семинари и участие на наши специалисти в международни конференции. Тук е мястото да отбележим и изключително ползотворното сътрудничество с Младежки дом град Враца, с чиито екип и идеи реализирахме за поредна година както „Международната нощ на музеите“, така и четвъртото издание на фестивала за древни култури край Оходен. Изказваме специална благодарност на ръководителя на Младежки дом-Враца господин Георги

Врабчев. Активно продължихме сътрудничеството си с Младежки център град Враца, като отново демонстрирахме своята отвореност за всякакъв тип инициативи обвърнати към хората от всички възрасти. Отзивчиво домакинствахме на поредната проява на Съюза на слепите в България, реализирана в малката художествена галерия на музея под наслов „Заедно можем повече“, на фондация „Вестител“ за раздаване на дипломи, на творческа вечер на писателя Владимир Зарев, на редица културни инициативи от врачански общественици и благотворителни събития.

През 2017 година **щатът** на музея се запази в същото количествено измерение. Осъществиха се две промени в личния състав. По собствено желание през месец април бе освободена *Цветомила Цветкова* от длъжността си в отдел „Връзки с обществеността“ като информатор. На нейно място е назначена *Петрана Пеловска*, която стартира работата си с желание, но се иска повече отдаденост в професионалното израстване и повишаване на компетентността по отношение спецификите на екскурзоводската работа.

От 21 август 2017 година на мястото на пенсиониралия се *Юрий Панчевски* в стопански отдел като домакин е назначен *Светлин Бориславов*, чиито опит, компетентност и мотивация са от голяма полза за музея. През месец септември изтече майчинството на *Клавдия Христова*, която по семейни причини бе освободена, а *Пламен Петков* бе назначен за постоянно в Рекламно-информационния център на музея.

Проблемът, свързан с поддържането и хигиенизирането на музейните помещения, на експозиционните зали и прилежащи площи, обхващащи около 8-9 дка, само с две щатни хигиенистки остана и неговото разрешаване продължава да е актуално. Те продължиха успешно да се справят със специфичните си задачи, съответно в Централната сграда на музея и в ЕВК „Св. Софроний Врачански“. През 2017-та година усилията ни за осигуряване допълнителна помощ за хигиенизирането на музейните пространства, дадоха добри резултати. Благодарение на ползотворното взаимодействие между РИМ–Враца, община Враца и Дирекция „Бюро по труда“–Враца бяха отпуснати две допълнителни бройки от програма за временна трудова заетост, чрез които се подпомогна поддържането на дворните пространства в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ и ЕВК „Никола Войводов“. Въпреки усилията на Тони Григоров, обаче вандалските прояви в ЕВК „Никола Войводов“ продължиха с пълна сила. Това наложи да изискаме от Община Враца поставяне на LED осветление и камери за видео наблюдение в това пространство. За съжаление до края на календарната година мерки в тази посока не бяха предприети. А вандалските прояви продължават и сега: счупени прозорци, изкъртени черчевета, дървени стълби и врата в опити за проникване, графити по стените и струпуване на нечистотии. Отговорно заявявам, че не можем да разрешим този проблем без категорична подкрепа на община Враца.

Бюджетът на РИМ-Враца е определящ за всички дейности на институцията, съобразно наличните финансови средства. През 2017 година единния стандарт за издръжка на щатна бройка се запази на 12 764 лв, какъвто беше и през 2016 година. От тези данни се вижда устойчива тенденция към задържане на финансовата рамка по отношение регионалните функции на музея, което в брутен израз означава 38 514 лв. Това обаче не разрешава проблемът, касаещ недостига на финансови средства за пълноценна работа на музея, предвид огромните открити площи и пространства, които РИМ-Враца обслужва и поддържа. Тук отново в наша подкрепа се явява общината, която поемаше незапълнената част от собствените ни разходи по дофинансирането, въпреки нереализираните ремонтни работи по къщите в ЕВК „Св. Софроний Врачански“. Допълнителен проблем възникна с наложеният ни данък смет, който реално редуцира част от отпуснатите общински средства по дофинансирането

дейностите на музея. Благодарение на дисциплинирана фискална политика и стриктен контрол през изминалата година бюджета на музея остана балансиран.

Утвърдените *бюджетни средства* на РИМ-Враца по данни на отдел „Счетоводство“ за 2017 година възлизат на 621 230 лв. Усвоените средства са 574 769 лв с преходен остатък от 48 660 лв, (включващ местна и държавна дейности). Дофинансирането като реално получена субсидия от Общински съвет е 93 858 лв. В тази цифра са включени и собствените приходи от продажба на билети, наеми, сувенири и дарения. От нея изразходените средства са 89 658 лв с преходен остатък в размер на 4200 лв. Допълнителна субсидия в размер на 1800 лв за сборник „Те превърнаха роба в борец за народна свобода“ е осигурена по спечелен проект към Общински фонд „Култура“.

Тези данни показват устойчив ръст на собствените приходи, което означава активна работа за използване потенциала на музея по отношение на изяви, продажбите в музейния бутик, работата с посетителите, туристопотока и научно-изследователските дейности.

Благодарение на стриктно спазваните договори с фирмите „Трежър ООД“, „Камея груп“ ООД, „Зографов и С-ИЕ“, ЕТ „Бончо Тодоров“, „Уникарт“ ООД, „Рейнбоу“ ЕООД, издателство „Българи“ относно възпроизвеждането на културни ценности в предмети с търговско предназначение, все по-успешно се развиват търговските взаимоотношения, които се разнообразяват с нови асортименти. Тук особен принос има включилата се нова фирма „Дино Арт“ ЕООД-София с атрактивни сувенири, свързани с емблематични за града ни културни ценности.

През изминалата година продължи реализирането на важни *ремонтни*, свързани с продължаване усилията ни за обновяване на музейните експозиции и работните помещения от сградния фонд, чиято възраст надмина 35 години. Особен акцент бе поставен в подобряване енергийната ефективност и интериора на работните помещения в Централната сграда на музея, някои от които изглеждаха в окаяно състояние. С това се реализира един важен елемент от представената концепция за управление на музея, относно подобряване условията на труд в канцелариите и грижа за работещите в институцията.

От фирма “Интелигентни системи за сигурност” е извършена нова качествена подмяна на луминесцентното осветление с диодни лампи на витрина в залата за временни експозиции в централната сграда на музея на стойност 1104.60 лв; фирма „Ем Джи Системс“ извърши преустройство и адаптация на помещение във фондово и архивно за съхранение на ДКЦ на стойност 4300.00 лв, както и изработка и монтаж на алуминиева дограма с отваряем прозорец в работните помещения на Централната сграда на музея, на стойност 8100.00 лв; фирма „Диск-ГТ- Груп“ ЕООД реализира строително-монтажни работи в зала „Традиционни транспортни средства“ в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ на стойност 2706.12 лв, с което завърши цялостното обновяване на тази експозиция, започнало през 2016 година.

След императивни предписания на служба „Пожарна безопасност и защита на населението“ – Враца бе извършен монтаж на съвременна пожароизвестителна система от фирма „Беркут системс“ ЕООД на стойност 11216.86 лв. Резултатите от некачествено свършената работа и некоректното отношение са описани по-горе. Освен това музеят трябва да заплаща допълнителна абонаментна такса за охрана и поддръжка на пожароизвестителната система. Мога само да допълня, че този случай постави дълбока сянка на съмнение относно коректното отношение на някои силови ведомства към институции с идеална цел - **опазване на културното наследство**, каквато е и РИМ-Враца.

Един друг неприятен случай изненада музея с непредвидени разходи и постави редица въпроси, свързани с бъдещите отношения община – музей. Става въпрос за безпрецедентно облагане на нашата културна институция с данък смет в размер на над 4000.00 лв. Оказа се, че облагането е подплатено с решение на Общински съвет от 2016-та година въз основа на данъчните оценки на отдадените ни и актувани имоти. Ситуацията стана конфузна след изясняването, че част от тези имоти са предоставени под наем от община Враца на наематели или концесионери, а с данък смет за тях е обложен РИМ-Враца. Това наложи с докладна да предложим Наредбата за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги и права на територията на община Враца да бъде променена по отношение на РИМ-Враца в изпълнение формулировката на чл. 18, ал 2, т. 2 от **Закона за закрила и развитие на културата** изм. ДВ, бр. 16 от 26.02.2016 г. според чиито текстове **„Общините формират и реализират своята политика за закрила и развитие на културата, като съчетават принципите на националната културна политика с местните условия и традиции. Общинският съвет приема решения за определяне на стимулиращи за развитието на културните организации в общината размери на местните такси“**. Нашето настояване е таксата битови отпадъци на РИМ-Враца да бъде отменена или поне намалена с 50 %.

В края на годината бе реализиран монтаж на съвременна техника за видео наблюдение и мониторинг в Централната сграда на музея от фирма „Пе системс“ ЕООД на стойност 3689.00 лв, с което значително се подобриха възможностите ни за опазване на движимото културно наследство, съхранявано в музея.

Отново изтъквам, че извършените ремонтни работи в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ имат по-скоро козметичен характер. Тук проблемът е твърде сериозен заради засилващите се течове от покривите на възрожденските къщи. С този проблем РИМ-Враца не може да се справи без помощта на Общината. През изтеклата година продължихме чрез докладни да уведомяваме общинското ръководство за хроничния проблем. Надявам се това предложение да срещне необходимото разбиране, касаещо опазване и спасяване на безценното културно наследство в града и региона.

РИМ-Враца получи допълнителни приходи, благодарение на които при посочените по-горе проблеми, не бе допуснато институцията да изпадне във финансови затруднения. Музеят получи от Министерство на културата по спечелен проект, целева субсидия за теренни археологически проучвания и теренна консервация в размер на 22000.00 лв. От наем за участие на наши движими културни ценности в престижната изложба „Легенди в злато. Тракийски съкровища от България“ в град Берген, кралство Норвегия, Министерство на културата отпусна още 17295.00 лв. Съгласно изискванията на чл. 161(1) от Закона за културното наследство през изтеклата година бяха реализирани теренни археологически проучвания във връзка с инвестиционни намерения по договори с фирмите: „Йотов Стоун“ ЕООД (1015.00 лв), „Електроенергиен системен оператор“ ЕАД – МЕР Монтана (3180.00 лв), „Алекс-Ко-Александър Койчев“ (1015.00 лв), „Лодекс Л“ ЕООД (1015.00 лв) и „БН-Консулт-Инженеринг“ ООД (1500.00 лв). Дарение за реализиране на геофизическо проучване на праисторически обект край село Майор Узуново, община Видин, получихме от Университет „Eberhard Karls“ в град Тюбинген, Германия в размер на 2000.00 евро. Тази експедиция постави началото на активно сътрудничество между РИМ-Враца, РИМ-Видин, Нов Български университет-София и Университет „Eberhard Karls“ в град Тюбинген. Във връзка с наше участие при реализирането на мобилни изложби, активни контакти се поддържаха със сродните културни институции: РИМ-Плевен, РИМ-Перник, ИМ-Оряхово, СУ „Св. Климент Охридски“, НБУ-София; НИМ-София, НАИМ

и ИЕМПАМ при БАН град София, „Народни музеј“ град Зайчар, Република Сърбия, както и с Университет „Eberhard Karls“ град Тюбинген, Германия.

Отчетът на РИМ–Враца за изтеклата 2017 година се основава на предоставените от завеждащ отделите и от отделни уредници отчети. Запазена е устойчивостта по отношение на систематизацията и пълнотата в представянето на реализираните дейности и събития. Анализите и оценките в някои от отчетите все така са непълни или почти липсват, което отново указва за опити по-скоро да се отбие номера. Въпреки това целогодишните ми наблюдения върху музейната работа през отчетния период, дават възможност за извършване на изчерпателен и критичен анализ на свършеното, което проличава и в казаното по-горе. Все пак при подробното отчитане на дейностите се доверяваме до известна степен на коректността на представените отчети на колегите. Като цяло можем да заключим, че заложените в плана основни дейности са реализирани, за което поздравявам колегията.

Средствата, отпуснати и изразходени за **командировки** в бюджета за 2017 година, възлизаха на 16 620 лв, която сума нараства в сравнение с предходни години, паралелно с активността в събирателската работа, най-вече на археолозите (в посочената цифра са включени и командировъчните разходи за теренните археологически проучвания, за участия в отчети, конференции и други). От предвидената сума за командировки в частта на дофинансиране, неизразходени са 1 200 лв. За поредна година е констатирано неусвояване на част от сумата, отредена за командировки, което говори за слабости в събирателската работа извън Враца. Пътуванията са концентрирани най-вече при посещения на изложения, конференции, семинари, гостуващи изложби и други. Но ползването на командировъчни средства задължително следва да се обвързва с крайния продукт: новопостъпили ценности във фонда, научна дейност, публикации, изяви в различни форуми и повишаване квалификацията.

Теренните проучвания, събирателската дейност, работата в библиотеки и архиви са едни от най-важните акценти в дейността на музея, гарантиращи постоянно обогатяване на фондовете и ползотворна научно-изследователска работа, даваща ценни открития.

Археолозите доц. д-р Нарцис Торбов, Георги Ганецовски и Александра Петрова продължиха редовните археологически проучвания на териториите на Врачанска община и на съседни общини. Както споменах ползотворно сътрудничество реализираме и с РИМ-Видин, благодарение на което нашата институция оказва своята подкрепа при осъществяване на теренни проучвания и в този регион. В следствие на нашата активност, както и на постигнатите добри резултати през 2017-та година се запази устойчивото финансиране на археологически проучвания от община Враца в размер на 25 000 лв като дофинансиране на бюджета ни, отново с активната подкрепа на Общински съвет Враца в изпълнение на чл. 148, ал 4 от Закона за културното наследство. Отпускането на тези средства показва положителната тенденция към разбирането за значението на археологията и археологическите открития за общината, особено при работата по развитие на културния туризъм. Новото е допълнително финансиране от страна на държавния бюджет по Целевата програма за подкрепа на археологическите изследвания в размер на 22 000.00 лв. Така парите за археология бяха разпределени, както следва: за обект Градище, край Враца (21 000 лв), за обект Оходен-Валоба (21 000 лв) и за обект „Манастирски дол“ край Враца (5000 лв). За съжаление част от сумата за обект Градище край Враца отново не беше изразходена в рамките на изтеклата година, поради непредвидена ангажираност на археолозите със спасителни археологически проучвания в други общини, които промениха планираните срокове.

Редовните археологически проучвания на територията на град Мездра, традиционно се финансират от Община Мездра.

Подчертаваме положителната тенденция за осигуряване на допълнително финансиране от местната власт, от сродни културни организации и частни фирми. Прекрасен пример в това отношение е отпуснатата за втора година, допълнителна сума с решение на Общински съвет Враца в размер на 5000 лева за продължаване на археологическите проучвания в местността „Манастирски дол”, източно от града.

а) раннонеолитно селище и обреден център в м. „Валога“ край село Оходен с ръководител Георги Ганецовски.

През 2017 година проучванията на раннонеолитното селище и обреден център Оходен-Валога се реализират за шестнадесети пореден археологически сезон съгласно Разрешение за редовно археологическо проучване № 40/03.05.2017 година. Те са проведени през периода от 09 юни до 12 октомври 2017 година в рамките на 72 работни дни. Средствата за проучванията са осигурени от Община Враца и Министерство на културата на Република България по целева програма за финансиране на археологически проучвания.

Екипът е в състав: Георги Ганецовски от РИМ-Враца – ръководител на експедицията, д-р Вивиана Митева – заместник ръководител и д-р Радка Златева – специалист по каменна индустрия. В проучванията са ангажирани 9 работници от Враца, селата Оходен и Борован, като част от ангажираните са подсигурени по програма за временна заетост при Бюрото по труда към Община Враца, за което изказваме благодарност.

Основната цел на експедицията е опазване и популяризиране на културно-историческото наследство на Врачанския край чрез продължаване на археологически проучвания, експериментални дейности и лабораторни анализи да се проследят палеоекологичните процеси довели до миграционните процеси и измененията в топографията на селищата, на жилищната и обредната архитектура през първите столетия на новокаменната епоха в контекста на развитието на човешките общности в Европейския Югоизток през VII-VI хилядолетия ВС. Стимулиране на развитието на културния туризъм в региона чрез иновативни дейности.

Конкретните задачи са: добиване на нови теренни данни чрез археологически разкопки върху площ от 230 кв.м за топографията и селищната архитектура на раннонеолитните структури – вкопани или наземни сгради, комплекси, жилищни и сакрални сектори; изясняване площта и структурата на **обредния сектор** в раннонеолитното селище чрез теренни проучвания на сектор “юг”. Системни археологически проучвания на откритата през 2015 година структура № 15 и добиване на нови данни относно хронологията и функцията ѝ; проверка на научните заключения за нивото на материална и духовна култура в зората на съвременната цивилизация чрез експериментални демонстрации; добиване по-пълна информация за появата и развитието на производяща икономика в Северна България от края на VII и началото на VI хилядолетия ВС.

През изминалия археологически сезон в рамките на проучената площ от 150 кв.м в сектор „юг” са разкопани 8,5 квадрата с размери 5/5 м с обща дебелина на културния пласт в тях от 0,6 м до 1,65 м.

Проучванията бяха особено важни за изясняване хронологията и предназначението на **Структура 15/15а**. Установи се, че върху площ от около 32 кв.м на посоченото място през ранния неолит са функционирали две вкопани структури с обредно предназначение, съответно принадлежащи към установените в обекта двата хронологически етапа: Оходен 1 и Оходен 2. По-късната вкопана структура от етап Оходен 2 е застъпила по-ранната структура и до голяма степен я е нарушила. На това

обстоятелство и на заливанията, сполетели обекта в древността се дължи разбъркването на открития керамичен материал от двата хронологически периода. Открити са останките от пет жертвени огнища с характерен сиво-пепеляв седимент, съдържащ обредни дарове: счупени на място керамични съдове, части от керамични култови масички, черупки на миди, кремъчни артефакти, костни изделия и костни останки на елен, говедо, коза/овца и дива свиня. След приключване на ритуала, жертвения депозит е бил замазван с глина, върху която е палена нова обредна клада. Вследствие на това глинената замазка се е изпичала до степен да запечати по-ранното обредно съоръжение. В горните обредни кладни преобладават керамични фрагменти, принадлежащи към етап Оходен 2, докато в долните „запечатани“ съоръжения преобладават керамични фрагменти, принадлежащи към етап Оходен 1. Особено интересни са голямото количество ломени камъни, концентрирани по северната периферия на структурата и във вкопаните части. Извършените *фотограметрия* и *триизмерно заснемане* показват, че става въпрос за каменен цокъл с подковообразна форма, съставен от ломени камъни с различни размери, който цокъл огражда вкопаната част на структурата откъм запад, север и североизток. При мощно заливане той се е смъкнал върху и в обредните огнища. Това е втората обредна структура в обекта с локализиран в нея каменен градеж, който е един от най-ранните на територията на България.

Продължи проучването в южна посока на **два рова**, ограждащи от изток и запад платформата на **структура 6**, чиято площ надхвърля 250 кв.м. Рововете са изкопани с посока север-юг и вероятно имат водоотвеждаща функция. В рохкавия светлокафяв до сиво-жълт седимент, запълващ рововете са локализирани поне три по-късни нарушения, вероятно от периодите на Раннобронзовата епоха и Българското средновековие, съдържащи керамика и силно корозирали железни изделия (фрагменти от пластини и ковани габъри). Любопитно е, че в седимента, запълващ рововете, керамика от по-късен период, освен от ранния неолит не е намерена.

Започна проучването на поредната **структура 17**. Разчистен е най-горния пласт на запълване, съдържащ многобройни керамични фрагменти, кремъчни артефакти (пластини, ядра и отломъци), опалени мазилки, концентрирани в два участъка, каменни оръдия и силно разложени животински кости. Изследванията на структура 17 ще продължат през следващия археологически сезон.

В проучваните структури и съоръжения са открити натрошени на място керамични съдове; кости от жертвени животни; черупки от речни миди; кремъчни, каменни и костено-рогови инструменти; части от култови масички и фрагменти от зооморфни фигурки.

Проучванията на структури 6; 15/15а; 17 и на двата големи рова дават важна информация за функцията на обредните и жилищни съоръжения през развитието на праисторическите селища през етапи Оходен 1 и Оходен 2.

б) Многопластов археологически обект в местността Градище, край прохода Вратцата, с научен ръководител доц. д-р Нарцис Торбов зам. ръководител д-р Мария Христова-Пенкова, гл. ас. в ИЕМПАМ-БАН; член на екипа - Александра Петрова, РИМ-Враца и научен консултант - проф. д-р Борис Борисов. През 2017 г., с разрешение за редовно археологическо проучване № 62/19.05.2017 г., на два етапа в периода май – октомври, бе реализиран единнадесети пореден сезон на регулярното проучване в местността Градище. Финансирането е поето от Община Враца – в размер на 10 хиляди лева и от Министерство на културата в размер на 11 хиляди лева. От отпуснатите от Община Враца средства е усвоена половината сума, поради ангажирането на научния екип в извънредни спасителни проучвания в ЦГЧ на град Мездра. Работническият състав бе съставен от шестима души наети с граждански договори, както и един човек, ангажиран за период от шест месеца по програмата за

временна трудова заетост на Община Враца. Разкопките се проведоха в рамките на четири квадрата с размери 5x5 м. Продължи проучването на външното лице на Зид 1, датиращ от Българското средновековие (XII-XIV в.), разположен западно от късноантичната църква (Църква 2). През 2016 и 2015 години той бе разкопан в съседните три квадрата, разположени в посока запад и изток, като бе разкрито външното му лице изцяло и вътрешното му само в един участък. Проучени бяха и подови нива от стопански постройки, разположени южно от него. Основната цел на проучването през 2017 г бе разкриването на подобни подови нива в два от квадратите. Запазена е субструкцията на средновековен **Зид 1** с дължина на външното лице 3,68 м и височина около 1,02 м. Той е изграден от добре одялани камъни на хоросанова спойка. Варовият разтвор е използван пестеливо. Съставен е от добре пречистен пясък и е с бял цвят. Зид 1 е изграден върху оформена с каменни блокове тераса, чието предназначение е да подравни терена и да предпази зида от ерозионни процеси. В южната част на проучваните квадрати бяха разкрити външното и вътрешните лица на още един зид – **Зид 2**. Той също е от средновековието (XII-XIV в.). Проучената му дължина е 0,80 м, широчината – 1,36 м и запазената височина 0,21 м. Запазена е неговата субструкция, която по начин на изграждане и използвани строителни материали е сходна на тази на **Зид 1**. Част от външното лице на зида е изградено върху материкова скала, до която са поставени камъни също служили за подложка, сходна на тази, използвана при изграждането на **Зид 1**. Двата зида са датирани въз основа на откритите археологически материали – керамика, монети и други предмети от бита през XIII-XIV в. Тяхното изграждане е осъществено с цел да се терасира пространството между тях и да се предотврати свличането на земна маса и каменни късове от склона, намиращ се северно от тях. В хода на археологическото проучване бе достигнато до античен строителен пласт от V-VI в. Вследствие на опожаряване пръстта е придобила червено-кафяв цвят. Разкрито бе съоръжение, което може да бъде определено като **огнище**, изградено на античния терен извън рамките на сграда. То се състои от странично поставени вертикални каменни плочи и добре издялани камъни, които са подредени така, че оформят задната му вътрешна част. Тяхното разположение и множеството камъни, разчистени от вътрешността на огнището, свидетелстват за оформяне на сводесто покритие. Съоръжението има U-образна форма и приблизителни размери: дължина 0,80 м, широчина 0,89 м и запазена височина около 0,70 м. Откритите в него керамични фрагменти и горяла монета дават датировка V-VI в.

По време на проучването бяха открити находки, заведени в полевата инвентарна книга с 62 инвентарни номера. От насипа южно от **Зид 1** бяха намерени материали, които не са свързани с неговото изграждане - попаднали са вследствие на ерозия и свличане на пръст от склона - бронзови гривна и три фибули, едната от които е фигурална – лъкът ѝ е с формата на конче. Те са използвани през I в. и свидетелстват за наличието на ранно антично селище. През предходните археологически сезони бяха разкрити структури, характеризиращи неговото съществуване. Разкрити са в археологически контекст и находки от античния строителен пласт V-VI в., синхронен във времето с изграждането и съществуването на късноантичната църква. Към тях се отнасят откритите 29 оловни тежести, служили за рибарска мрежа. Тяхната голяма концентрация в един участък предполага, че е била положена цялата рибарска мрежа, като нетрайните материали, от които е била оплетена, не са запазени. Предстои изработването на 3-D модел, който да представи нейното точно разположение върху терена. Най-интересната находка от периода V-VII в. е касетен нагръден кръст – реликварий, украсен с инкрустация. Той е ярко свидетелство за налагането на ранното християнство на територията на днешна Северозападна България и неговата употреба е синхронна с тази на съществуването на късноантичната църква в местността Градище.

От материалите, характерни за XII-XIV в. най-значими са намерените сребърна монета на българския владетел Михаил III Шишман (1323-1330) и бронзов печат с гравирано изображение, което вероятно е на барс/лъв. Печатът е принадлежал на представител на местната аристокрация от Второто българско царство и може да се предположи, че е използван при оформяне на документи и кореспонденция. Той е поредното доказателство за значимостта на средновековния град Вратица.

Наред със същинското археологическо проучване се извърши частична поправка на дървените елементи на преминаващата през обекта туристическа пътека, почистване от нападалите сухи дървета и клони, както и събиране на извадените при разкопките камъни на депа с оглед използването им при бъдеща консервация и реставрация на разкритите сгради. Създадени бяха благоприятни условия туристическата пътека да бъде посещавана и през следващият археологически сезон.

в) Археологическо проучване на обект „Средновековен манастир „Света Троица” и късноантична църква в м. „Манастирски дол” на 3,5 км югоизточно от Враца, с научен ръководител Александра Петрова, заместник ръководител доц. д-р Нарцис Торбов и научен консултант доц. д-р Валери Григоров (НАИМ-БАН). Проучването на укрепения манастирски комплекс се осъществи за втора поредна година, с Разрешение за редовно археологическо проучване № 61/21.06.2017 г., в периода от 11 юли до 05 септември. Експедицията бе съгласувана с МОСВ, според Закона за защитените територии във връзка с местоположението на м. Манастирски дол в рамките на резерват Врачански карст, който е с консервационен режим. Финансирането в размер на 5 хиляди лева бе осигурено от Община Враца. В работата бяха ангажирани с граждански договори шестима души работници. През отчетната 2017 г., проучването бе съсредоточено основно във вътрешния обем на манастирския храм от XVI в. – еднокорабен по план, с полукръгла апсида, наос (централно помещение) и притвор (предверие). Частично се разчистиха и някои от външните лица на стените, за да се изясни тяхната структура, стратиграфията на културните пластове и ходовите нива извън сградата. Тъй като през 2016 г се проучи пространството на апсидата и наоса, през 2017 година се разчисти пространството на притвора от деструкции и свлечени камъни от сипея намиращ се непосредствено на запад. Разкриха се вътрешните лица на четирите стени на притвора в суперструкция, банкет и субструкция. Те са изградени от добре обработени камъни на хоросанова spojка. Централният вход на сградата е разположен на западната стена на притвора – на една линия с оформения на източната му стена вход към наоса. В рамките на преддверието, под праговия камък на храма се проучиха три гробни съоръжения с човешки костни останки в тях. Гробовете са вкопани в пласта от дребен чакъл, който е служел като подложка на хоросановия под и са оградени частично с ломени камъни. В два от тях (гроб № 1 и гроб № 3) човешките костни останки са положени в анатомичен порядък, съгласно християнския погребален обред. Ямата на гроб № 2 се отличава от останалите по това, че е с овална форма. В нея се намериха кости, които не са в анатомичен порядък и вероятно принадлежат на повече от един индивид. След антропологичния анализ на специалистите от ИЕМПАМ-БАН, който да установи пола и възрастта на погребаните, ще може да се говори с по-голяма категоричност, дали става дума за погребани и препогребани представители на местното манастирско братство. Подобна практика на препогребване е известна от много средновековни манастири от територията на днешна България. Гробен инвентар не се намери.

През 2016 г бе установено, че средновековният манастирски храм е изграден върху и с материали от по-рано съществуващ християнски храм. От него се разчисти вътрешното лице на северната стена и външното лице на апсидата. Тази по-ранна сграда е имала значително по-големи размери, а оста и е била изместена на юг. През

2017 г продължи проучването в дълбочина на културните пластове. Разкрито бе вътрешното лице на апсидата на ранната църква – в суперструкция, банкет и субструкция. Тя е изградена от много добре оформени каменни блокове, споени с хоросан. Откритите находки - монети и ключ от бронз, дават възможност да се установи със сигурност времето на изграждането на по-ранната църква, а именно V в. Най-значимата находка е бронзова луковична фибула, която потвърждава предложената датировка. Намерените находки са вписани под 10 полски инвентарни номера. Човешките костни останки са предадени в ИЕМПАМ-БАН, София за осъществяване на научна обработка и антропологичен анализ.

Вторият археологически сезон в м. Манастирски дол даде възможност да се потвърди наличието на топографска приемственост и значимостта на мястото, като духовен център през различните исторически епохи. Вероятно първоначално тук през II – III в. е съществувало римско светилище, за което свидетелства откритата римска ара (олтар), преупотребена, като олтарна маса в манастирския храм. През V в., когато християнството вече е утвърдено, като официална религия е изграден внушителен по своите размери храм. По-късно, през късното средновековие (XVI в.) е построен манастирският комплекс „Света Троица“, чиято църква заляга върху основите на по-ранните култови постройки.

е) *Спасително археологическо проучване в УПИ IV- 1354, 1353 от кв. 82, ул. „Александър Стамболийски“ № 99, ЦГЧ на град Мездра, община Мездра, област Враца, с научен ръководител доц. д-р Нарцис Торбов и зам. ръководители Георги Ганецовски и Александра Петрова.* Проучването бе осъществено в рамките на 10 работни дни в периода от 13 до 24 ноември с Разрешение за спасително археологическо проучване № 403/ 02.11.2017 г. То имаше спасителен характер и бе регламентирано с Констативен протокол № 24-00-347/ 19.09.2017 г от проведена комисия на основание чл. 160, ал. 3, във връзка с чл. 73, ал. 4 от Закона за културното наследство, след намерена през месец септември, при изкореняването на дърво колективна находка от сребърни монети от римската епоха, част от която е предадена в РИМ-Враца. Финансирането на разкопките бе поето от Община Мездра, съгласно сключен с РИМ-Враца Договор № 58/ 19.10.2017 г. Общинско предприятие „Чистота“ – Мездра осигури четирима души работници за целите на разкопките. Проучени бяха около 56 кв. м. в рамките на четири квадрата от план квадратна-мрежа, а именно кв. А1 и кв. А2 (с размери 5 x 5 м.) и кв. АI и кв. АII (които са маломерни). Разкрити бяха две сгради с работни наименования **сграда 1** и **сграда 2**. Установи се, че първоначално на нивото на терена е изградена сграда 2 от ломени камъни на калова спойка. Тя е ориентирана по дължината си в посока североизток – югозапад, като са проучени две от дългите и страни, чиито приблизителни дължини са 5,30 м и 3 м. Стените имат дебелина 0,45 м и са запазени на ниво банкет и субструкция, която достига до максимална дълбочина от 0,75 м. На нивото на банкета на сграда 2 личат ясни следи от опожаряване. Разкрита бе и **сграда 1**, която има сходни на сграда 2 начин на градеж и ориентация, като е построена върху нея. Проучени са три стени от сграда 1, а именно: двете дълги стени с дължина 6 и 5 м; и една от късите и страни (с направление северозапад-югоизток), която е дълга 3 м. Разкрито е продължение на сградата в посока северозапад, което е на фуга. Установено бе, че в него е оформена ниша с размери 0,35 x 0,45 м, чрез демонтиране на камъните от банкета и субструкцията, като е запазен долният ред камъни на последната. При проучването бе установено, че **сграда 1** е претърпяла опожаряване и разрушение. До външният и югозападен ъгъл се разчистиха деструкции от ломен камък и строителна керамика. За жилищния характер на двете постройки подсказва намереното голямо количество фрагментирана битова керамика. Върху югоизточната стена на **сграда 1** е изграден **зид 3**. Той се отличава от всички проучени

до момента структури по начина си на градеж от големи, грубо оформени варовикови блокове.

Сред инвентирани находки са и две сребърни императорски монети, които причисляваме към колективната монетна находка, дала повод за спасителното проучване. От останалите находки интерес предизвикват бронзовите монети на император Каракала и Юлия Домна, както и глинен калъп за формуване на фигурки от теракота, имащ формата на женско тяло.

Заради възникналата необходимост за реализиране на спасителното археологическо проучване в УПИ IV- 1354, 1353 от кв. 82, ул. „Александър Стамболийски” № 99, ЦГЧ на град Мездра, финансовите средства за провеждане на поредните редовни археологически проучвания на *укрепено селище от края на каменно-медната епоха Калето в град Мездра с ръководител Георги Ганецовски*, бяха пренасочени към спасителните изследвания. Редовните археологически проучвания в „Калето”, Мездра са отложени за 2018 година.

Във връзка с извършване на ОВОС, свързано с инвестиционни намерения са осъществени теренни археологически издирвания за регистриране на движими и недвижими паметници на културата:

а) Теренно археологическо издирване в землищата на с. Горна Кремена и с. Върбешница, община Мездра, област Враца, с цел установяване на предполагаеми археологически недвижими културни ценности и тяхната застрашеност, както и за преценка необходимостта от провеждане спасителни проучвания, във връзка с инвестиционно предложение „Разработване по открит начин на находище на скалнооблицовъчни материали варовици, от находище „Равнище-2”, участък „Централен” и участък „Източен” на „ЙОТОВ СТОУН” ЕООД, град Мездра (месец март);

б) Теренно археологическо наблюдение в землището на град Козлодуй, община Козлодуй, област Враца с възложител „Електроенергиен системен оператор ЕАД. Дирекция пренос на електроенергия – МЕР Монтана”, град Монтана, във връзка с „Ремонт на съществуващ електропровод 110 kV „Аспарухов вал” от стълб № 24 стълб № 149”, с цел установяване наличието на археологически структури, съгласно чл. 147, ал. 4, т. 3 от ЗКН (18 май – 04 юни);

в) Теренно археологическо издирване свързано с инвестиционно предложение за „Добив на блокове от варовик, тип „Врачански камък”, от находище „Парапански камък”, находящо се в землищата на с. Царевец и с. Старо село, общ. Мездра, обл. Враца с възложител „Лодекс Л” ЕООД, град София (месец ноември);

г) Теренно археологическо издирване в землищата на село Горна Кремена и село Върбешница, общ. Мездра, област Враца, за установяването на предполагаеми археологически недвижими културни ценности и тяхната застрашеност, както и за преценка необходимостта от провеждане на спасителни проучвания във връзка с инвестиционно предложение „Концесия за добив на скалнооблицовъчни материали – блокове от варовик в находище „Голия връх – участък Запад” на „АЛЕКС-КО-Александър Койчев”, град София (месец ноември);

д) Теренно археологическо издирване в землищата на с. Мало Пещене и с. Голямо Пещене, община Враца, област Враца, във връзка с инвестиционно предложение „Добив и първична преработка на подземни богатства – индустриални минерали (глауконитови пясъчници – изходна суровина за производство на естествени минерални торове за селското стопанство) от находище „ГЛЮРИЯ“ – концесионна площ „Глория“, във връзка с инвестиционно предложение на БН-КОНСУЛТ-ИНЖЕНЕРИНГ ООД, град София (м. декември).

Посетени и документиран са землища и археологически обекти: тракийска надгробна могила № 3 в м. „Парапански камък” в землището на Старо Село, община Мездра (*Георги Ганецовски, Нарцис Торбов и Александра Петрова*); тракийска надгробна могила южно от град Козлодуй (*Георги Ганецовски, Нарцис Торбов и Александра Петрова*); къснохалколитно укрепено селище в м. „Заmineц” край село Горна Кремена, община Мездра (*Георги Ганецовски, Нарцис Торбов и Александра Петрова*); тракийска надгробна могила в село Долна Кремена, община Мездра (*Георги Ганецовски, Нарцис Торбов и Александра Петрова*); тракийско светилище и средновековно селище в м. „Кораба” край с. Старо Село, община Мездра; римска и средновековна крепост край с. Ослен Криводол, общ. Мездра; римска вила-рустика край с. Уровене, общ. Криводол, раннонеолитно селище и римско укрепление в м. „Градището” и „Калето” край село Градешница, общ. Криводол; къснохалколитно селище и късноантична крепост в м. „Божия мост” край с. Лиляче, общ. Враца (*Георги Ганецовски*).

През 2017 година проучвателската и събирателска работа на **отдел „Етнография”** (*Недка Димитрова, Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*) се придържаше към плановете му задачи с основна цел обогатяване на етнографските колекции във фонда и експозициите на отдела с ДКЦ в областта на материалната култура. На 10-14 юли Силвия Гарванска, в качеството си на представител на РИМ-Враца, се включи в теренната етнографска експедиция в село Маджаре, община Самоков. Продължи работата за попълване на фонд „Етнография” с акцент върху мотивиране и стимулиране на дарителството. Отново подчертавам, че слабостта, свързана с липсата на мобилност на терен при положение, че средства за командировки не са отказвани все така не е преодоляна! Липсата на активност на отдела в това направление няма как да бъде оправдана. През отчетния период във фонда са постъпили 224 броя експонати.

Събирателската работа на отдел **„История на България XV-XIX в.”** (*Красимир Григоров*) се определя от амбициозността и мотивацията на Красимир Григоров. Продължи издирването и събирането на материали, свързани с икономическото, обществено-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона от периода на българското Възраждане. Реализирани бяха срещи с наследници на врачански фамилии, които притежават интересни за музея материали.

Реализирани са контакти със София Иванова Цвяткова, която дари семейни реликви, чеиз от нейните родители, в т.ч. кенарени кърпи (4 бр.), тишлайфери (2 бр.). Интерес представлява плетена покривка на една кука с традиционните символи на град Враца като Паметника на Околчица и монументалната композиция „Вестителя на Свободата”. Любомир Иванов Каменов от с. Галатин, община Криводол в загрижеността си да опази за идните поколения част от църковното наследство, дари старопечатни църковни книги „Миней” и „Охтиох-осмогласник”. Интересни са и някои от експонатите, като църковна утвар, които подчертават достоинства на Врачанската ювелирна школа през по-ранния период на Възраждането. Грижливо е съхранено и острието от „саблята” на първия паметник на Христо Ботев във Враца и се проучват техническите възможности, подходящ специалист да го монтира отново на мястото му. През 2017 година в основен фонд на отдел „История на България XV – XIX в.” постъпиха 10 броя артефакти.

Проучвателската и събирателска дейност на отдел **„Нова история”** (*Мирослава Топалова*) се съсредоточи в продължаване издирването и събирането на материали, свързани с икономическото, обществено-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона. Реализирани са срещи с наследници на врачански фамилии, които притежават интересни за музея материали.

Цветана Роджева дари на музея луксозна виенска кутия за дамски

принадлежности, албум с ръчно изработени кройки на дрехи, приложения към списания с кройки, бродерия и плетива, книги и оригинални снимки на фамилията Роджеви. Авторът на изложбата „Светът за българския войн” Димитър Димитров, дългогодишен журналист в ББС–Лондон, предостави на музея четири страници от списание „LE MONDE ILLUSTRÉ” от 10 октомври 1885 г. Изключително ценна е едната от страниците, на която е публикувана графика по скици на М. Шелмонски „Записване на доброволци във Враца”, касаеща Сръбско-Българската война. Любомир Георгиев дари снимки от личния архив на Прокопи Тошев – учител, читалищен деец и турист. Надя Гечева дари счетоводни книги-дневник на фирмата на Иванчо Младенов от 1900-1901 г., 1922 г и 1923 г., документи и снимки на видни личности от Враца и региона. Владимир Велков дари книги от началото и средата на ХХ век Зорян Захариев предостави на музея книга на немски език Guftabe Flaubert „Der Roman eines jungen Mannes”, Berlin 1904, от ръкописния автограф на която може да се съди, че е принадлежала на някой от наследниците на Димитраки хаджи Тошев.

Благодарение на възможността да се сканират качествено документи и снимки, през 2017 година в научно-спомогателен фонд на отдел „Нова история“ са заведени повече материали, в сравнение с 2016 г. В случаите, когато дарителите не желаят да се разделят с оригиналите, това е вариант в музея да останат качествени копия от тях, които да се използват в експонирането на изложби. Красимир Ценкулов предостави на музея копия на снимки от участието на 35-ти пехотен Врачански полк в Първата световна война през 1917-1918 години от архива на фамилия Орозови. Иван Джунов предаде на музея копия на снимки от участието на 73-ти пехотен полк в Първата световна война. Милчо Костурков дари на музея един оригинален портрет на Димитър, Ценка, Марийка и Георги Костуркови и още сканирани документи и снимки на фамилията Костуркови. По-ценни от тях са двоен портрет на Ценка и Константин (Кото) Станков, два единични техни портрети на младини (Кото Станков е кмет на Враца от 1913 до 1919 г), а сред снимките на техни семейни приятели се оказа снимка, с автограф на гърба, на Танчо Върляков, един от лидерите на Врачанската организация на Демократическата партия, на когото нашия музей до този момент не разполагаше с фотография.

Освен тези дарения има и единични постъпления на отдел „Нова история“ от други частни лица.

Отдел „**Най-нова история**” (*Христина Христова*) продължи да развива своята многообразна дейност, определена от спецификата, многопластовостта и динамиката на хронологическия обхват на периода.

През годината са документирани и фотодокументирани по-значимите общественно-политически и културни събития във Враца и в частност тези, на които организатор и домакин бе РИМ-Враца. Направени са общо **5702 снимки**, които се обработват и описват, за да заемат своето място в научно-спомогателния фонд на отдела.

Всички събития, чествания, изложби, празници, годишнини, дейности на РИМ-Враца и други са придружени със съответните рекламни материали, юбилейни вестници и издания, програми, покани и афиши, които са събрани, обработени и предадени в основния и научно-спомогателния фонд на отдела.

Събрани са също така и всички рекламни материали за: парламентарни избори 2017; XII-ти Международен фолклорен фестивал „Врачанска пролет”, 28 април – 1 май; Нощ в Музея, 20 май; XXVIII-ми Национален фестивал на малките театрални форми и VII-ми Международен фестивал НЕТА, 16-21 май; Ботеви дни 2017, 26 май – 2 юни; общоградски детски празник „Усмивка”, 10 юни; четвъртото издание на Международния фестивал за древни култури „Слънцето на Тодорка”, с. Оходен, м.

Валога, 20-23 юли; традиционен Врачански есенен панаир; „Якото място” зад РИМ – Враца и други.

В основен фонд постъпиха още: издания свързани с краеведски проучвания, както и книги, чиито автори са родени или живеят във Враца и Врачанския край; прибори за контрол параметрите на реакторите на блокове I-IV на АЕЦ „Козлодуй”; части от демонтираното оборудване, свързано с управлението реактора на първи енергоблок; грамоти, поздравителни адреси и сертификати връчени на „АЕЦ Козлодуй” ЕАД по различни поводи; лицензии за експлоатация на пети и шести енергоблокове; излезли от експлоатация, но работещи прибори за радиационен контрол и други; фотоизложбата на Боян Пищиков „Духът на времето в наши дни”; военни ботуши от 50-те години на XX век; проект за знаме на Ботевата чета изработен от пионери от град Враца през 1966 г.; рекламни материали за промишлени предприятия, търговски обекти, училища, обществени и културни институции, дружества, институти и други във Враца и региона; рекламни материали и издания представящи туристическите обекти на територията на Враца, както и материали представящи Враца и региона като обекти на културен туризъм и други.

Продължава събирането на: данни и материали за обществения и културен живот на Врачанския край в най-ново време и свързаните с него личности; сведения, рекламни и други материали и образци от производствата на предприятия и фирми във Врачанския край; снимки, вещи и документи на личности, свързани с най-новата история на Врачанския край.

Поддържат се установените ползотворни контакти с краеведи от Врачанска област, които любезно предоставиха на електронни носители (за архива на отдела) снимки, свързани с миналото и съвремието на селища от региона. Събраните през годината местни периодични издания (в. „Слово плюс” и в. „Враца днес”) се съхраняват в отдела.

През отчетния период отдел **„Художествена галерия”** (*Христо Божков и Милен Василев*) продължи обработката на наличните творби във фондовете и тяхното дигитално заснемане вече снабдени с така чакания фотоапарат. Постъпленията в галерията са от Регионалната изложба „Земята на Ботев - 2017“. Творбите, които са дарени от Община Враца са 4 броя, които представляват награди - откупки и са от всички раздели: живопис, графика, скулптура и приложно изкуство. Творбите дарени ни от художници, участвали в изложбата „Земята на Ботев – 2017“, както и тези дарени ни от художниците, правили самостоятелни изложби в нашата галерия са 5 броя.

Безспорно е, че художествената галерия при РИМ-Враца разполага с уникални творби, експонирани в едни от най-добрите изложбени зали в страната. Това бе потвърдено чрез издадения календар за 2018-та година от град Варна с избрани творби от нейния фонд. Хроничен проблем обаче остава нуждата от още помещения, оборудвани с рафтове или стелажи за надлежно подреждане на творбите.

Необходима е реставрация на определени творби на известни наши художници, както и рамкиране на творби, които въобще никога не са били рамкирани и съответно не участват при подреждането на изложбите, от което губим всички.

Дарителството продължава да е важна част от събирателската работа на музея.

В отдел *„Археология”* постъпи дарение от Цветелин Бецински – оловен печат с надпис на гръцки, характерен за ранното средновековие.

От отдел *„Етнография”* постъпиха: дарение Илиан Нисторов – 149 броя експонати, сред които добре запазени кенарени ризи, кенарени кърпи и престилки; от Калин Костадинов – вълнен сукман, украсен със сърма; от Боряна Петрова – детски дрешки от началото на XX век; Бойка Лозанска – 40 броя експонати, сред които кенарени кърпи с бродерия, вълнени престилки, кенарени ризи, вълнени месали и

покривки от началото на ХХ век; Николай Томов – ръчно изработени покривки и фотос, Здравко Митов – мъжка и женска кенарени ризи; Таня Генадиева – вълнени покривки за легло; Росица Иванова – бронзова гривна тип „скоба“ и доц. Йорданка Манкова - детски книжки.

В отдел „*Нова история*” постъпи дарение от Цветана Роджева - луксозна виенска кутия за дамски принадлежности, албум с ръчно изработени кройки на дрехи, приложения към списания с кройки, бродерия и плетива, книги и оригинални снимки на фамилията Роджеви; от Димитър Димитров - 4 оригинални страници от списание „LE MONDE ILLUSTRÉ” от 10 октомври 1885 година; от Любомир Георгиев - снимки от личния архив на Прокопи Тошев; от Надя Гечева - счетоводни книги-дневник на фирмата на Иванчо Младенов от 1900-1901 г., 1922-1923 г, документи и снимки на видни личности от Враца и региона; от Владимир Велков - книги от началото и средата на ХХ в; от Зорян Захариев - книга на немски език Guftabe Flaubert „Der Roman eines jungen Mannes”, Berlin 1904, от ръкописния автограф на която може да се съди, че е принадлежала на някой от наследниците на Димитраки хаджи Тошев.

За 2017 година отдел „*Най-нова история*” има девет дарители. Сред тях се открояват инж. Митко Янков (СВЯИ), инж. Рашо Първанов, инж. Живко Кончовски (АЕЦ-Козлодуй) с прибори за контрол параметрите на реакторите на блокове I-IV на АЕЦ „Козлодуй”, части от демонтираното оборудване, свързано с управлението на реактора на първи енергоблок, грамоти, поздравителни адреси и сертификати връчени на „АЕЦ Козлодуй” ЕАД по различни поводи, лицензии за експлоатация на пети и шести енергоблокове и излезли от експлоатация, но работещи прибори за радиационен контрол; Боян Пищиков с фотоизложбата „Духът на времето в наши дни”; инж. Георги Мъндев с проект за знаме на Ботевата чета, изработен от пионери от град Враца през 1966 година; Драматично-куклен театър Враца с материали от XXVIII-ми Национален фестивал на малките театрални форми и VII-ми Международен фестивал НЕТА; о.з. полковник Стефан Стефанов с военни ботуши от 50-те години на ХХ век; Сотир Чобанов с бронзова реплика на паметника на Христо Ботев и инж. Кирил Петков с книгата „Хроники за Химко...” и голяма част от фотоархива на Химическия комбинат.

Резултатите от **събирателската работа** на отделите по данни на отдел „Фондове” и сравнени с предходните години (съответно за 2016 и 2015, са посочени в таблицата по-долу.

ОТДЕЛ	ОСНОВЕН ФОНД			СПОМАГАТЕЛЕН ФОНД		
	2017 г.	За сравнение		2017 г.	За сравнение	
		2016 г.	2015 г.		2016 г.	2015 г.
АРХЕОЛОГИЯ	176	108	259	118	64	233
НУМИЗМАТИЧЕН ФОНД	195	16	0	0	33	0
ЕТНОГРАФИЯ	224	73	72	0	3	0
ВЪЗРАЖДАНЕ	3	0	114	0	8	8
НОВА ИСТОРИЯ	101	97	1105	63	10	53
НАЙ-НОВА ИСТОРИЯ	517	339	555	125	5	44
ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ	10	8	4	0	0	0
ОБЩО	1226	641	2142	306	119	561

В обменен фонд на отдел „Археология“ са постъпили 3 броя инвентарни единици. Постъпленията във фонда на отдел „Археология“ са, както следва: инвентарни единици от обект „Градище“, проучвания през 2016 година - 26 броя (основен фонд – 10 бр; научно-спомагателен фонд – 8 бр; нумизматичен фонд – 6 бр; обменен фонд – 2 бр); инвентарни единици от обект „Оходен-Валога“, проучвания през 2016 година - 74 броя (основен фонд – 35 бр; научно-спомагателен фонд – 39 бр); инвентарни единици от обект „Мездра-Калето“, проучвания през 2016 година - 72 броя (основен фонд – 11 бр; научно-спомагателен фонд – 61 бр); инвентарни единици от обект „Средновековен некропол“ в град Враца“, проучвания през 2016 година - 120 броя (основен фонд – 110 бр; научно-спомагателен фонд – 10 бр); дарение – 1 брой; инвентарни единици от обект „Манастирски дол“, проучвания през 2016 година - 5 броя (основен фонд – 2 бр; научно-спомагателен фонд – 2 бр; обменен фонд – 1 бр). Във временен фонд на отдел „Най-нова история“ постъпиха 12 броя материали, предоставени от ДП „РАО“.

Сравнителният анализ на представените резултати спрямо предходната 2016 година показва близо двоен ръст на постъпленията от събирателската ни работа, като всички отдели имат добри резултати, предвид изпълнението на тази наша основна функция *по събиране и опазване на културни ценности*. Това обаче не бива да ни радва, особено предвид констатирания през предходната година четирикратен срив в музейните постъпления. Очакванията ни са тази добра тенденция в събирателската работа да запази своята устойчивост, базирана на повече активност и мотивация от уредниците.

Музейните фондове (*Ралица Цветкова и Петя Митова*) продължиха да извършват своите ежегодни управленчески дейности, свързани със задължителната инвентаризация на ДКЦ. От фондохранилищата бяха предоставени на уредниците и други специалисти за различни научни, експозиционни и изследователски дейности общо **765 броя** експонати. Дигитализираните движими културни ценности през изтеклата година са **150 броя**.

Фондовичките съдействия в подготовката на организирания от уредниците на музея през 2017-та година изложби и временни кътове. Своевременен бяха документално обработени и предоставени за временно ползване движими културни ценности, свързани с наше участие в престижни национални и международни изложби.

Това са изложбите „Отвъд знаците. Послания от праисторията“ в РИМ-Плевен; „Сабите на войводите“ в РИМ-Велико Търново; „Българската сватба през годините“ в ИМ-Оряхово; „Злато и бронз. Метали, технологии и контакти в източните Балкани през бронзовата епоха“; „Легенди от злато. Тракийски съкровища от България“ в град Берген, кралство Норвегия по проект на Министерство на културата; съвместна изложба на Плевенска Художествена галерия и Художествена галерия „Иван Фунев“ при РИМ-Враца, посветена на 140-та годишнина от Освобождението на Враца и други.

Във всички фондохранилища се поддържа необходимият температурен и влагов режим. В помещението определено за Научен архив на музея влажността продължава да надвишава допустимите норми. Вероятно причината е, че там работи само влагоуловител, без климатичен уред. Това налага необходимостта от цялостен и качествен ремонт на това помещение, който да осигури оптимални условия за съхранение на документацията.

Статистическите данни за фондовата дейност до 2017 година са посочени в таблицата по-долу:

ФОНДОВА ДЕЙНОСТ КЪМ 2017 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	ДО 31.12.2016 г.	ОТКУПЕНИ ЗА 2017 г.	ДАРЕНИ ЗА 2017 г.	ОБЩО ДО 31.12.2017 г.
ОСНОВЕН ФОНД	89044	-	1226	90270
НСФ	44173	-	306	44479
ОБМЕНЕН ФОНД	139	-	2	141
ОБЩО	133356	-	1534	134890

Забележка: в графата дарени са включени и постъпленията, придобити в резултат на археологически проучвания.

В основния фонд са постъпили следните по-важни групи културни ценности: *Археология* - кремъчни инструменти (пластини, стъргалки, пробои, ядра и отломъци), животински кости със следи от обработка, костено-рогови инструменти, счупени на място керамични съдове каменни оръдия (тесли, чукове, стривалки), части от култови масички, зооморфни фигурки, сребърни монети (денари и антониниани) от римската епоха (I-III век); бронзови монети на император Каракала и Юлия Домна, глинен калъп за формуване на фигурки от теракота, касетен нагръден кръст-реликварий, украсен с инкрустация, сребърна монета на българския владетел Михаил III Шишман (1323-1330 г) и бронзов печат с гравирано изображение и бронзова луковична фибула от V век.

В научно-спомогателния фонд на музея постъпиха десетки фото и видео кадри на електронни носители, документални филми, течения на местните вестници, книги, масов и разнообразен материал с близка до музейната дейност характеристика и други.

Работа в архиви и библиотеки. Пълноценната научно-изследователска дейност на музейните работници е пряко свързана с архивите и библиотеките и е зависима от определените средства за командировки. И през 2017 година тези средства бяха напълно достатъчни, но неизползвани пълноценно. Специализирана литература и документи (съобразени с плановите задачи и поети ангажименти) бяха ползвани в НБ „Св. Св. Кирил и Методий“, в библиотеката на СУ „Св. Климент Охридски“, в държавна агенция „Архиви“, в специализираните библиотеки на институтите към БАН, врачанските библиотеки, ТДА-Враца, архиви и музейни библиотеки от региона и страната.

В ежедневната си практика като уредник в отдел „Възраждане“ Красимир Григоров ползваше информация от дигитализирания фонд на Националната библиотека град София, на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ – на Софийския университет, на Регионалната библиотека „Хр.Ботев“, на Държавен архив град Враца и Белградската национална библиотека по теми като „Революционните борби във Врачанския край“, „Войните в България 1877–1945“ г и „Априлската епопея 1876 година“. Това спомогна да се възстанови част от необходимата ни информация за някои от популярните за периода на Възраждането врачански родове.

Мирослава Топалова извършваше справки в периодичния печат и в интернет пространството на архивни материали специализирана литература от Държавна агенция архиви, Централен държавен архив-София, Военно-исторически архив-Велико Търново, относно уточняване на събития и личности от периода на новата история във Врачанско.

Христина Христова съсредоточи своята дейност в Държавен архив – Враца и Регионална библиотека „Христо Ботев“ - Враца по темите заложили в годишния план:

История на читалище „Развитие”–Враца след 9.IX.1944 г., История на АЕЦ „Козлодуй” и „Водоснабдяване на град Враца след 1944 г.”.

Мая Драганова продължи работата си в Регионална библиотека „Христо Ботев“ по изготвяне на библиотечни справки за ежемесечния Информационен бюлетин. За целта прегледа 150 броя от трите врачански периодични издания. За седем годишния период от излизането на бюлетина прегледаните вестници достигнаха числото 4 438.

С оглед заложените средства за командировки в бюджета ни за 2018 година, следва отново да се апелира за активизиране на тази дейност, разбира се при оптимизиране и още по-голяма ефективност на проучвателската ни работа в институциите извън Враца.

Макар **научно-изследователската работа** на музейните специалисти да е пряко свързана със задачите, залегнали в годишния план за съответния период се наблюдава динамична размяна на темите, предвид чести промени в изследователските ситуации. Това донякъде е оправдано, стига темите в крайна сметка да бъдат публикувани и „консумирани”, надявам се, с наслада!

Завърши разработването на следните теми: Археологическият обект Оходен-Валога: иновативни изследователски методи и туристически продукт; „Експериментални демонстрации с изработка на керамика по раннонеолитна технология”; „Нови методи за извличане и съхранение на научна информация през последните 15 години във Врачански регион” (*Георги Ганецовски*); „Ножове с режещ ръб, разположен от вътрешната страна на дъговидното острие, използвани като оръжие (II в. пр. Хр. – II в.) от територията на България, Румъния, Сърбия, Молдова и Украйна” (*Нарцис Торбов*); „Спасително проучване на средновековен некропол на ул. „Тодор Балабанов” № 1 в град Враца през 2016 година” – В: Приноси към българската археология, София, издание на НАИМ-БАН (*Александра Петрова и Мария Христова*); „След залез слънце – народни вярвания и представи за демонични същества сред населението във Врачанско“ (*Силвия Гарванска*); „Валоризация на пионерно-фотографското наследство на врачанина Анастас Йованович“ (*Красимир Григоров*); „Културна хроника на Регионалния исторически музей във Враца през 2000-2015 години“ (*Мая Драганова*); „Водоснабдяване на град Враца и създаване на дружество „Водоснабдяване и канализация” (*Христина Христова*).

Започна или продължи работата по темите: „История на хляб от лимец – експериментална археология и алтернативен туризъм” (*Георги Ганецовски*); „Археологически проучвания и открития в Мездра–Калето през 2003-2015 година”; „Началото на новокаменната епоха в Северозападна България по данни от керамиката” (дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор”, *Георги Ганецовски*); Археологическо проучване на антично укрепление и средновековен град, край прохода Вратцата, 2007–2017 година (*Нарцис Торбов, Александра Петрова*); „Северозападна България през VI–XIV век по археологически данни (дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор”, *Александра Петрова*); „Историческите корени на детските игри“; „Виното като част от живота на старите врачани представено в експозицията „Традиционно лозарство и винарство“ (*Силвия Гарванска*); „Бубарството и копринарството, като част от експозициите на ЕВК „Св. С. Врачански” (*Йоана Нанкова*); „Влашка сватба“ и „Празнично-обреден живот на влашкото население“ (*Недка Димитрова и Силвия Гарванска*); „История на читалище „Развитие”–Враца след 9.IX.1944 година“, „История на АЕЦ „Козлодуй” и „Водоснабдяване на град Враца след 1944 година” (*Христина Христова*).

Отново трябва да посоча твърде слабата активност по отношение на научно-изследователската работа на част от музейната колегия. Неразбираемо е отсъствието на каквато и да е активност в това направление от уредниците в отдел „Нова история”;

„Фондове” и „Художествена галерия”. Обръщам внимание на колегите в тези отдели за премахване на летаргията в научно-изследователската работа. Защото напомням музеят е както културна, така и **водеща** научна институция в Северозападна България.

Археолозите защитиха успешно научните отчети за проучванията през „Археологически сезон 2016” пред секциите Праистория, Антична и Средновековна археология на НАИМ – БАН, както и за теренните издирвания по Автоматизираната информационна система „Археологическа карта на България”.

Научно-изследователската работа през предходната 2017 година бе представена на традиционните двадесет и осми „Зимни четения на РИМ–Враца” с разработките на: „Нови методи за извличане и съхранение на научна информация през последните 15 години във Врачански регион” (*Георги Ганецовски*); „Археологически проучвания в местността „Манастирски дол” и местността „Градище” край прохода Вратцата през 2016 година (*Нарцис Торбов и Александра Петрова*); „Антични шлемове от територията на България V-I век пр.Хр” (*Нарцис Торбов*); „Принос към историята на средновековна Враца – спасително археологическо проучване на ул. „Тодор Балабанов” 1 през 2016 година (*Александра Петрова*); „Архитектурата на Враца от края на XIX и началото на XX век” (*Недка Димитрова*); „След залез слънце – народни вярвания и представи за демонични същества сред населението във Врачанско“ (*Силвия Гарванска*); „Културна хроника на регионалния исторически музей във Враца през 2000-2015 година” (*Мая Драганова*); „Водоснабдяване на град Враца и създаване на дружество „Водоснабдяване и канализация” (*Христина Христова*); „Валоризация на пионерно-фотографското наследство на врачанина Анастас Йованович“ (*Красимир Григоров*).

Безспорно този наш научен форум неоспоримо доказва неговото място в живота на музея и ролята му за популяризирането на културното наследство в региона. Недостатък е продължаващата избирателна посещаемост на определени лектории, въпреки интересните теми, представени от уредниците. Но в сравнение с предходни години се забелязва устойчивост в интереса към научната ни работа. Наша основна провокация е да потърсим нови форми за привличане на активен интерес за да може положения труд на лекторите да бъде „максимално консумиран”. Четенията представляват своеобразен отчет и представяне на научната работа на специалистите през предходната година. Опитът до сега показва, че при разчупване формата на участие и тематичната насоченост с доза иновации може да се привлече повече публика и да се постигне атрактивен образователен и възпитателен ефект. Недостатък остава слабата организация по издаването на научните разработки в единен сборник. Това донякъде се компенсира с включването им в рубриците на врачанската преса и в някои научни издания.

Наши специалисти участваха с научно-изследователски разработки на различни форуми от регионален, национален и международен мащаб:

Нарцис Торбов и Александра Петрова са представили специализирани беседи и лекции свързани с уникалните археологически находки от Враца на археологическия обект Градище и в залите на РИМ–Враца пред ученици от СУ „Отец Паисий”, СУ „Христо Ботев”, СУ „Никола Войводов”, СУ „Козма Тричков”, СУ „Васил Кънчов”, НУ „Св. Софроний Врачански” град Враца. На 1 февруари *Александра Петрова* изнесе лектория посветена на развитието на музейното дело и археологическите проучвания във Враца и Врачанско пред ученици от осми клас – СИП „История“ от СУ „Христо Ботев“ с ръководители Филипка Цанова и Малина Тодорова, като инициатива по проект на училището към Министерство на образованието; също на 1 февруари *Нарцис Торбов* изнесе лектория в зала „Рогозенско съкровище“, посветена на археологическите проучвания във Врачанско и откриването на Рогозенското съкровище пред ученици от

осми клас – СИП „История“ от СУ „Христо Ботев“ с ръководители Филипка Цанова и Малина Тодорова, като инициатива по същия проект; на 2 март Красимир Григоров участва като модератор в разговор-дискусия на тема „Българската духовност и българската национална идентичност“, посветена на 3-ти март – Ден на Освобождението на България; на 21 март *Красимир Григоров* изнесе информационна беседа на връх Околчица пред щабът на Сухопътните сили на Република България и военното формиране 54 990 във Враца относно „Последното сражение на Ботевата чета във Врачанския балкан“; на 3 април *Александра Петрова* изнесе специализирана беседа в залите на РИМ-Враца пред ученици от III а-б-в паралелки на НУ „Св. Софроний Врачански“ с ръководители Илияна Любенова, Галя Илиева и Дияна Александрова с което учениците обогатиха своите познания за културно-историческото наследство на България и Врачанския край, като допълнение към заложения материал в учебната програма по предмета „Човек и общество“; на 18 април в Малка художествена галерия на РИМ-Враца *Георги Ганецовски* проведе лектория пред ученици от СОУ „Христо Ботев“ на тема „Експерименталната археология като атрактивен метод за проверка на научното познание“; на 20 април в Малка художествена галерия на РИМ-Враца *Георги Ганецовски* представи лектория пред ученици от СОУ „Христо Ботев“ на тема „Магията на археологията и предизвикателствата пред изследователите“; на 25 април в Малка художествена галерия на РИМ-Враца *Георги Ганецовски* проведе лектория пред ученици от СОУ „Христо Ботев“ на тема „Култът към Земята и Слънцето в обредите на древните земеделци“. Лекториите съвместно с ученици от СОУ „Христо Ботев“ са част от проекта „Твоят час“, реализирана съвместно с ТПП–Враца в периода 08-09 юни. *Силвия Гарванска* и *Йоана Нанкова* взеха участие в Национална научна конференция „Етнографските музеи на българските градове“, проведена в град Русе; *Силвия Гарванска* представи доклад на тема: „Виното като част от живота на старите врачани, представено в експозицията „Традиционно лозарство и винарство“, а *Йоана Нанкова* представи доклад на тема: „Бубарството и копринарството, като част от експозициите на ЕВК „Св. Софроний Врачански“; на 4 юли *Александра Петрова* изнесе специализирана беседа в залата „Врачански съкровища“ „Рогозенско съкровище“ и „Археология“ пред делегация, представители на ТПП-Враца, Община Враца и посланика на Кралство Белгия в България, н.пр. Франсоа Бонтан; на 5 юли *Георги Ганецовски* представи презентация със заглавие „Археологическият обект Оходен-Валоба, община Враца – иновативни изследователски методи и туристически продукт“ в рамките на „Дни на тракийската култура 2017“, организирани от галерия ТАРКАРТ в град Пловдив на 22 юли; *Недка Димитрова* с доклад „Фурнаджийския занаят в град Враца“ и *Силвия Гарванска* с доклад „Историческите корени на детските игри“ взеха участие в Международен фестивал „Слънцето на Тодорка“ в село Оходен, Врачанско; на 25 октомври *Георги Ганецовски* представи доклад със заглавие експериментални демонстрации с изработка на керамика по раннонеолитна технология на международна конференция „Културно-историческо наследство в Мизия и Дакия“ по проект INTERREG Румъния-България на ТПП Враца, чиито коректен партньор е РИМ-Враца; на 1 ноември по случай Деня на народните будители, *Нарцис Торбов* изнесе лекция и представи презентация на тема „Криви тракийски ножове, открити на територията на България, Румъния, Сърбия, Молдова и Украйна; на 9 ноември *Красимир Григоров* участва на тържествената проява, свързана с откриването на паметна плоча на един от най-видните Врачански първенци Димитър Бошнаков; на 15 ноември *Недка Димитрова* и *Силвия Гарванска* взеха участие в 14 краеведска конференция - „Дунав - път през времето, мост между световите“, организирана от Регионална библиотека „Христо Ботев“ с доклади: „Влашка сватба“ и „Празнично-обреден живот на влашкото население“; на 13 декември *Георги Ганецовски* представи

пред ученици от 8-ми клас при СУ „Христо Ботев“ лектория на тема „Археологическата наука и предизвикателствата пред изследователя“; на 14 декември по проект на ТПП- Враца „Българо- сръбско гурме-влак“ *Георги Ганецовски* представи презентация на тема „История на хляб от лимец – експериментална археология и алтернативен туризъм“. *Мирослава Топалова* се ограничи в преглед на основния фонд на отдел Нова история с цел изследване и систематизиране на всички документи с политическо съдържание, съхранявани в отдела за изготвяне на каталог. Тя продължи обработката и анализа на останалите документи, като бюлетини и избирателни листи на политическите партии от участието им в избори и предоставяше справки относно личности и събития, касаещи периода. Паралелно с ангажиментите си в административните дейности на музея *Христина Христова* продължи работата си в Държавен архив–Враца и в Регионална библиотека „Христо Ботев“ - Враца по темите заложи в годишния план: История на читалище „Развитие”–Враца след 9.IX.1944 г., История на АЕЦ „Козлодуй” и „Водоснабдяване на град Враца след 1944 г.”

От 26 до 29 април *Христина Христова* участва в обучение на тема „Разширяване на достъпа до културно наследство. Работа с публикации”, проведено в град Велико Търново и организирано от Министерството на културата, Бюро „Творческа Европа”-България и Регионален исторически музей–Велико Търново.

За поредна година уредниците от *отдел „Археология”* успешно представиха своите годишни научни отчети от археологическите проучвания през текущата година пред НАИМ-БАМ град София.

От уредниците в *отдел „Археология”* са изнесени специализирани беседи и лекции свързани с откритията и находки от проучванията археологически обекти във Врачанско на самите обекти и в залите на музея пред ученици от СУ „Отец Паисий”, СУ „Христо Ботев”, СУ „Никола Войводов”, СУ „Козма Тричков”, СУ „Васил Кънчов”, НУ „Св. Софроний Врачански” град Враца.

В провелия се Национален фолклорен събор „Леденика“ уредниците от *отдел "Етнография"* към РИМ–Враца *Недка Димитрова, Силвия Гарванска и Йоана Нанкова* взеха активно участие. Те откриха събора с възстановка на характерния за Врачанския край обред „Бръшленкьо“, в който се гадае за предстоящата женитба на момите. Специфичните за Врачанско моменти от сватбената обредност - приготвяне на сватбените хлябове, уруглици, бръснене на младоженеца, сплитане на невестата бяха подготвени от уредниците в *отдел Етнография*.

2017-та година бележи напредък в **издателската ни дейност**. Благодарение на твърдо отстояваните ни позиции и с финансовата подкрепа на Фонд „Култура“ към Община Враца бе отпечатан и разпространен сборника „Те превърнаха роба в борец за народна правда“, като 37-мо издание на „библиотека Български Северозапад“, към „Известия на музеите в Северозападна България“. В него намериха своето достойно място докладите от *Националната научна сесия „Христо Ботев и неговата чета“*, проведена през 2016 година в рамките на честванията посветени на, посветени на 140-та годишнина от героичното събитие.

Сериозен недостатък констатираме в поредната пропусната година, останала с неиздаването на сборник с докладите от научната конференция „Апогеят на трибалския династичен дом“, който е на път да остане само като пожелание в годишните планове. Същата съдба сполетява и планираният за изминалата година сборник с докладите от научната конференция „Съкровището от Рогозен в Античния свят – 30 години по-късно“.

Издателската дейност в областта на рекламните печатни материали запази своята активност. Добри постижения в тази посока има компютърният оформител *Пламен Петков*. През изтеклата година е попълван дигиталния вариант на информационния

бюлетин на музея, разпространяван в нашия сайт. Целогодишно се издаваха постери и покани за всички събития, проведени в музея (включително и на гостуващи мероприятия), грамоти, благодарствени писма и поздравителни адреси. Изработваха се флаери, рекламни материали, анкетни карти, табелки и списъци за нуждите на музейните експозиции и временни изложби. Със задоволство констатираме продължаващо активно и компетентно използване на новия многофункционален принтер при широката рекламно-издателска дейност и работа по проекти. Пламен Петков проявява отлични познания и умения в регенерирането на остарялата ни компютърна техника и в подпомагане на колегите при работа с някои компютърни програми.

Традиционно отговорна, активна и динамична е **експозиционната дейност** на РИМ–Враца, като заслужено бележи нови постижения. Това е видно от наситената програма на изложбите и през 2017 година. В тази сфера на нашата дейност се наблюдава устойчивост в качествено изпълнение на заданията при подготвянето на временни експозиции, както и изобретателност при реализирането им. Отдел „Стопански дейност” (*Юриш Панчевски/Светлин Бориславов и Иво Колев*), отделите „Художествена галерия” (*Милен Василев и Христо Божков*), „Връзки с обществеността” и „Рекламно-информационният център” (*Мая Драганова и Пламен Петков*), оказваха устойчива логистична подкрепа на уредниците.

През 2017-та година приключи реализацията на *постоянна експозиция „Първа Атомна”* с автор: *Христина Христова – главен уредник в отдел „Най-нова история” при РИМ – Враца и художествено-пространствен оформител: Ивайло Рацов - дизайнер*. Експозицията е реализирана с финансовата подкрепа на „АЕЦ Козлодуй” ЕАД и Съюза на ветераните в ядрената индустрия.

Във връзка с подготовката на постоянна експозиция „Първа Атомна”, през първото полугодие, се проведеха няколко работни срещи с инж. Митко Янков и инж. Рашо Първанов в РИМ–Враца. Необходимостта от поставянето в залата на експонати, които да онагледяват дейността на излезлите от експлоатация блокове на „АЕЦ Козлодуй” наложи няколко месечна кореспонденция с ръководството на ДП „РАО” град София и СП „Извеждане от експлоатация на блокове 1-4” в Козлодуй. На 13 февруари заедно с художествено-пространствения оформител Ивайло Рацов са посетени I и II блок на „АЕЦ Козлодуй” с цел окончателен подбор и стартиране на сложните процедури по демонтаж на прибори и оборудване, които да се дарят на РИМ-Враца.

Експозицията беше открита официално на 10 ноември. На събитието присъстваха Калин Каменов – кмет на Община Враца, Владимир Уручев – евродепутат, Румен Овчаров – бивш министър на енергетиката, членове на Съюза на ветераните в ядрената индустрия, бивши директори на „АЕЦ Козлодуй”, представители на Агенцията по ядрено регулиране, ДП „Радиоактивни отпадъци”, WIN България, представители на различни медии, институции и граждани на Враца. Приветствие към гостите поднесе Георги Ганецовски – директор на РИМ – Враца. За самата експозиция и дългия път от идеята до реализацията разказа Христина Христова. Лентата беше прерязана от Георги Ганецовски, Митко Янков – председател на СВЯИ и Георги Кирков – директор „Икономика и финанси” на „АЕЦ Козлодуй” ЕАД. Музеят получи почетен плакет на Съюза на ветераните в ядрената индустрия, както и много поздравителни адреси. Събитието беше широко отразено от регионални и национални медии.

В експозицията, посредством снимки и текстове са представени основните моменти от историята на първата у нас и в Югоизточна Европа атомна електроцентрала „Козлодуй”. Проследени са етапите на изграждане и въвеждане в експлоатация на

шестте ядрени енергоблока. Фактите са онагледени с части от демонтираното оборудване, свързано с управлението реактора на първи енергоблок, прибори за радиационен контрол, макети, работно облекло, прибори за контрол параметрите на реакторите на енергоблокове I-IV на АЕЦ, юбилейни издания и др.

Продължава изградената през годините традиция за подреждане на *камерни изложби* на уредниците в отдел „Етнография” в ЕВК „Св. Софроний Врачански” и в централната сграда на музея, свързани с традиционния обичайно-празничен цикъл: камерни изложби „Честита Баба Марта”, и „Великденски яйца”.

Във фоайето на училище „Възнесение” са подредени следните временни изложби:

- „За здраве, за хубост, за добруване” – мартеници изработени от Валя Митова и приятели (17 февруари);
- временна изложба на традиционни мартеници (24 февруари);
- изложба-базар в подкрепа на Родилно отделение – гр. Враца, съвместно мероприятие на Община Враца и ЕВК „Св. Софроний Врачански” (27 февруари);
- изложба – базар на великденски яйца (11 април);
- камерна изложба на великденски яйца (12 април);
- „Традиционни накити от Врачанско и изложба на картини на Здравка Николова по повод „Европейската нощ на музеите“ (20 май);
- изложби-базар „Дърво и вълна“ на Миглена Младенова, Христина Николова и Димитър Бъбанов и “Вълшебните ръце на майстора“ от Ангел Милчев (10 октомври);

В Етнографската къща към Исторически музей Оряхово бе реализирана изложба „Българската сватба през годините“ с гостуващи оригинални експонати от отдел „Етнография“ при РИМ Враца (17 август).

В Централната сграда на музея за поредна година са подредени множество *временни изложби и изложбени кътове* с разнообразна тематична насоченост и съдържание:

- „Избрани творби от фонда на Художествената галерия” (*януари, Христо Божков, Милен Василев*);
- камерен изложбен кът „120 години от рождението на класика в българското изкуство Никола Вълчев, подреден във фоайето на РИМ (*7 февруари, Христо Божков, Милен Василев*);
- изложба живопис и скулптура „Избрани творби от фонда на ХГ“ по повод националния празник 3-ти март- подредена във фоайе на РИМ и преддверието на Голямата зала на Художествената галерия (*2 март; Христо Божков, Милен Василев*);
- изложба живопис на художника Валери Боджов Художествената галерия (*2 март; Христо Божков, Милен Василев*);
- изложба „Творците на Северозапада“, организирана от Реформаторски блок, подредена в Малката зала на Художествената галерия (*13 март; Христо Божков, Милен Василев*);
- изложба с литографии на родоначалника на фотографското дело в цяла югоизточна Европа и у нас - Анастас Йованович, роден във Враца в Малка експозиционна зала (*05 април, Христо Божков, Милен Василев Красимир Григоров*);
- „Постъпления в РИМ – Враца през 2016 година в залата за временни и гостуващи изложби ” (*06 април до началото на месец октомври, уредниците на отделите*);
- изложба по повод 140 години от рождението на проф. Цено Тодоров в Малка зала на Художествената галерия (*25 април; Христо Божков, Милен Василев*);
- паметна фотоизложба за наводнението във Враца на 1-ви май 1966 година (40 броя фотоси и пояснителни текстове в преддверието на Голямата зала на ХГ *от 1-ви до*

28 май, Христина Христова); с презентацията на проф. Ангел Кунов бе припомнено печалното за града ни събитие;

- регионална художествена изложба „Земята на Ботев 2017“, открита от кмета на Община Враца в Голямата зала на Художествената галерия (27 май; Христо Божков, Милен Василев);

- изложба-живопис на художника Явор Витанов, по повод неговата 60 годишнина в преддверието на Голямата зала на Художествената галерия (30 май; Христо Божков, Милен Василев);

- изложба-живопис по повод 85 години от рождението на професор Николай Русчуклиев с картини дарени от автора на галерията в Малка зала на Художествената галерия (26 юни; Христо Божков, Милен Василев);

- „Погребални практики в нашите земи от праисторията до средновековието“ в централното фоайе на РИМ-Враца, подготвена съвместно с археолози и антрополози от Института по експериментална морфология, патология и антропология с музей – БАН (ИЕМПАМ-БАН) с финансиране от Министерство на културата, по проект на ИЕМПАМ-БАН (28 юни, Нарцис Торбов, Александра Петрова);

- изложба-живопис „Сънувам музика“ на Росен Найденов в Малка зала на Художествената галерия (06 юли; Христо Божков, Милен Василев);

- изложба-текстил на Пламен Петков (1949-2017 г) посмъртно, подредена в Голямата зала на Художествената галерия (09 септември; Христо Божков, Милен Василев);

- изложба на тринадесети национален ученически пленер по графика и живопис „Врачанска есен-2017г.“, организиран от Община Враца и СОУ „Отец Паисий“, в преддверието на Голямата зала на Художествената галерия (02 октомври; Христо Божков, Милен Василев);

- изложба-живопис по повод 85 години от рождението на Людмил Младенов в Малка зала на Художествената галерия (04 октомври; Христо Божков, Милен Василев);

- ретроспективна фотоизложба „Етнографски съкровища“ (27 табла със снимки и пояснителни текстове) по повод 30 години от създаването на ЕВК „Св. Софроний Врачански“ в Залата за временни и гостуващи изложби (10 октомври, Христина Христова и Недка Димитрова);

- изложба-живопис по повод 125 години от рождението на художника Иван Тричков и 110 години от рождението на художника Никола Златев в преддверието на Голямата зала на Художествената галерия (19 октомври; Христо Божков, Милен Василев);

- изложба на живописни платна и фото-документален материал, посветена на 140 години от Руско-турската Освободителна война и Освобождението на Враца с картини от плевенската галерия „Илия Бешков“ и с творби от фонда на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца в Малката зала на Художествената галерия (08 ноември; Христо Божков, Милен Василев, Красимир Григоров);

- временен кът по повод 35 години от смъртта на поета-хуморист Никола Иванов Костов – „Червен лиляк“ (16 ноември, Мирослава Топалова);

- временен кът по повод 140 години от рождението и 85 години от смъртта на Иван Симеонов – „Рунтавия кмет“ в зала „Нова история“ (28 ноември, Мирослава Топалова);

- фотодокументална изложба по повод 90 години от рождението на Николай Дойнов в залата за временни и гостуващи изложби (22 табла със снимки и пояснителни текстове и 16 витрини, 13 декември, Христина Христова);

- коледна изложба на Врачанските художници в Малка зала на Художествената галерия (*14 декември; Христо Божов, Милен Василев*);

- камерна изложба по повод 65 години от смъртта на министъра и регента Цвятко Бобошевски (1884–1952 г.) в преддверието на голямата зала на Художествената галерия (*21 декември, Мирослава Топалова*).

Беше подменено осветлението в голямата витрина в залата за временни и гостуващи изложби в Централната сграда на музея, като част от стратегията за цялостно осъвременяване на експозиционните пространства. Тази тенденция по обновяване на осветлението и адаптиране на музейните експозиции към съвременните изисквания ще продължи.

За поредна година отбелязваме неразрешения, хроничен проблем с неотоплените зали, водещи до чувствителен спад на посетители през студените месеци и до проникването на завишено количество влага в експозициите. Направени са постъпки музеят да бъде включен в капиталовите разходи на Община Враца в проектни предложения по ТГС за програмния период до 2020 година.

Въпреки тези немаловажни проблеми музейната колегия продължава да развива досегашните успешни инициативи в посока активност на представянето, разнообразие на тематиката, динамизиране на форматите при експозиционните дейности, за скъсяване дистанцията с публиката и разчупване формите на общуване с нея.

Културно-масова и популяризаторска дейност.

Тази важна област в работата на нашата институция, заради отговорната ни мисия за представяне на историческата памет по начин, който да образова, възпитава и култивира непреходни ценности, както и така дифицитното ни родолюбие, беше реализирана успешно. Основна роля в тази просветителска дейност се пада преди всичко на *екскурзоводската работа*, включваща обслужване на експозициите и работа с посетителите. Специалистите в отдел „**Връзки с обществеността**” (*Мая Драганова, Наталия Борисова, Цветомила Цветкова/Петранка Пеловска*), както и уредника в отдел „**Музейни образователни програми**” (*Тихомир Машов*), които се справиха успешно със задълженията си, като в натоварени дни и при обслужването на зала „Рогозенско съкровище” и други експозиции бяха активно подпомагани от уредниците. Отдел „Музейни образователни програми” продължи стремежа за провеждането на специализирани беседи, ориентирани към различни възрастови групи и представянето им по атрактивен и интересен начин. Всичко това води до успешен резултат и позитивно отношение от страна на конкретните посетители. Успехът се изразява в това дадено събитие да е представено полезно, интересно и атрактивно, каквато е нашата основна концепция. Продължи работата по програмата „Твоят час“. Това води до няколко позитивни факта:

- а) нова и постоянна целева публика и посетители, а именно деца и младежи;
- б) обезпечаване на материали за дейности и
- в) по-тясна работа и комуникация с училищната институция.

Изключителна работа се извърши по проекта „Якото място“ – облагородяване на пространството зад музея, любим до сега район за клошарите. Като това е само началото, защото идеята на това място е да се извършва активна дейност в сферите на културата, образованието и спорта. Продължи и се разви работата с различни институции и организации със стопанска и нестопанска цел. Може да се отбележи като много положителен факт няколкото основни съвместни дейности с бизнеса като работата ни с развлекателен парк „Приказките“ и осъществяването на тиймбилдинг, в който музея се включи като организация и домакин на част от игрите. Съвместната ни работа с местните институции като Библиотека, Младежки Център и Младежки дом дава все по-ползотворни резултати. Това е една много положителна черта, защото

такива институции трябва да работят заедно с обща концепция и идея, да поддържат комуникация и отношение.

Като проблем може да се посочи работата с целевата група – тинейджъри между 16-21 години. От една страна работата я има, но от друга тя е трудна и непостоянна. Това е продиктувано от няколко причини, но основната е липсата на интерес в тази сфера, както и погледа им за личностно развитие. Друг проблем върху, който може да се работи е изготвянето на различни пакети от услуги и дейности за конкретна публика и целеви групи като семейства, туристи, пенсионери и др., които не само да посетят Музея, но и да се включат в дадена дейност.

От гледна точка на провеждане на различен тип дейност, постоянство, визия и реализация на нови предизвикателства 2017 година може да се отчете като много успешна и пълноценна.

През 2017 година РИМ–Враца (Централна сграда и ЕВК „Св. Софроний Врачански”) бе посетен от 21 982 (28 238 за 2016; 21 281 за 2015 година) човека (в това число 941 (1 119/1 137) чужденци от 21 държави и бяха изнесени 523 (503/2016; 360/2015) беседи, уроци и информации. При мероприятията, реализирани в музея и на различни събития са присъствали (или участвали) още 6 187 посетители. Тези цифри показват **осезаем спад** в броя и интензитета на посещенията в РИМ-Враца през изтеклата 2017 година, за разлика от предходната 2016 година, който доближаваше нивата 2009-2010 година. Причините за тази колебливост в посещенията на музея се крият в липсата на цялостна концепция за развитие на туризма в общината; в липсата на желание и мотивация при туроператорите за двудневен престой на туристите в града ни, който да обхваща не само пещерата „Леденика“, както и неотоплените експозиционни пространства през студените месеци, които отблъскват посетителите.

Видно е, че тенденцията за запазване на устойчив туристопоток в музея е сложна и многоаспектна задача, която изисква повече отдаденост на музейна колегия и повече професионализъм при работа с посетителите. Ние устойчиво продължаваме във вярната за нас посока, свързана с редица иновации при подреждането на временни експозиции, в работата с младите хора, с тяхното мотивиране към родолюбивата кауза, в реализирането на „нестандартни мероприятия“ през периодите на музейните събития като „Нощ в музеите“, „Европейските дни на Наследството“ и местните фестивали.

Подготвени и проведени на ниво са всички планирани от РИМ–Враца според актуалните за годината събития *празници, мероприятия и годишнини* (изложбите са отчетени в раздел „Експозиционна дейност”), както и многобройните външни изяви, чийто домакин бе нашата институция.

Уредниците, съвместно с колегите им от отделите „Връзки с обществеността“ и „Музейни и образователни програми“, активно оказваха съдействие на ученици, студенти, докторанти и доктори от СУ „Св. Климент Охридски” град София, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий” град Велико Търново, филиал Враца на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”, Университет по библиотекознание и информационни технологии – София, Академия на МВР град София и НБУ-София, за подготовка на изпити, курсови, дисертационни и научни разработки по археология, както и на ученици от Враца.

През 2017-та година РИМ-Враца реализира богата и разнообразна културно-масова и популяризаторска дейност, насочена към хората от всички възрасти. Тя далеч надхвърли границите на институцията, видно от представения по-долу списък:

На **6 януари** бе проведена традиционната „Ботева вечер“ посветена на 169-та годишнина от рождението на Христо Ботев, с дискусия-разговор на проф. д-р Пламен Митев от СУ, проф. д-р Пламен Павлов от ВТУ и на Боян Ботьов -председател на Общонародна фондация „Христо Ботьов“ (*Красимир Григоров*).

На **27, 28 и 29 януари** представители на РИМ–Враца взеха участие в обучителен семинар „Train the trainer”, организиран и проведен от ТПП – Враца (*Георги Ганецовски, Христина Христова, Милен Василев, Тихомир Машов и Йоана Нанкова*). Обучението е по проект „Дунав – мога да те чуя и няма да те забравя, мога да те видя и ще те запомня, мога да те пресъздам и да те разбера”, в който Врачанския исторически музей е партньор на Търговско-промишлена палата Враца.

Двадесет и осмите Зимни Четения се организираха от **1 февруари до 29 март**, в които се включиха отделите „Археология“, „Етнография“, „История на България XV-XIX век“, „Най-нова история“, „Връзки с обществеността“.

Традиционният празник „Трифон зарезан“ събра в двора на ЕВК на **14 февруари** почитателите на народната традиция с ритуала по Зарязване на лоза и избиране Цар на лозята. А познавачите на вина се включиха в дегустацията на стари отлежали врачански вина и мезета.

На **15-17 февруари** в Интер Експо център - София се проведе 34-та Международна туристическа борса ВАКАНЦИЯ/СПА ЕКСПО, където РИМ-Враца имаше своето атрактивно участие при изключително голям интерес. Наш представител бе уредника в ЕВК „Св. Софроний Врачански” *Силвия Гарванска*.

На **17 февруари** в РИМ-Враца се проведе разговор-дискусия посветена на Васил Левски под формата на интерактивна игра - "Карта на аргументите" с ръководител *Тихомир Машов*. Участие взеха СУ "Христо Ботев" - Враца, ППМГ "акад. Иван Ценов" - Враца, СУ "Козма Тричков" - Враца и ПТГ "Н. Й. Вапцаров" - Враца.

На **19 февруари** в храм-паметник „Свето Възнесение“ - ЕВК се състоя тържество за Апостола на Свободата Васил Левски, по случай 144-та годишнина от гибелта му. Там бе отслужена Заупокойна панихида за йеромонах Игнатий, със слова на кмета на Общината Калин Каменов и уредника на музея *Красимир Григоров*.

На **25 февруари** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ е реализирана работилница за мартеници с ученици от НУ „Св. Софроний Врачански”, с ръководители *Силвия Равнополска* и уредникът *Силвия Гарванска*.

На **30 март** Регионален исторически музей-Враца и Младежки дом-Враца проведоха мероприятие по засаждане на дръвчета в местността "Валогa" край село Оходен (*Георги Ганецовски*). То бе съпътствано с театрална възстановка посветена на Пролетното равноденствие, в духа на ритуалите на древните земеделци.

На **30 март** в двора на ЕВК „Св. Софроний Врачански” е проведено занятие на тема „Лазаровден и Цветница“, съвместно мероприятие на ППМГ „Акад. Ив. Ценов”, НУ „Св. С. Врачански” (*Силвия Гарванска и Недка Димитрова*).

На **04 април** се състоя съвместно мероприятие на ЕВК „С. Врачански” и пенсионен клуб към ДНА – „Възстановка на седянка“ (*Силвия Гарванска и Недка Димитрова*).

На **04 април** *Недка Димитрова* и *Йоана Нанкова* проведоха практическо занятие пред децата от детска градина „Звънче” на тема празниците „Лазаровден и Цветница“.

Пак на **04 април** в ЕВК „Св. Софроний Врачански” се състоя „Работилница за великденски яйца“ с ученици от НУ „Св. Софроний Врачански” с ръководител *Калинка Данова* (*Силвия Гарванска и Недка Димитрова*).

На **17 май** в малката зала на ХГ „Иван Фунев“ под ръководството на *Георги Ганецовски* се проведе практическо занятие „Моделиране на фигурки от глина – Богове от глина“ съвместно с ученици от СОУ „Христо Ботев“.

На **20 май** РИМ-Враца се включи в „Европейската нощ на музеите“ със следната атрактивна програма (*Георги Ганецовски, Тихомир Машов, Христина Христова, Недка Димитрова, Силвия Гарванска, Йоана Нанкова, Красимир Григоров, Ралица Цветкова и отдел „Връзки с обществеността“*):

- Практическо занятие „Моделиране на съдове от глина – керамиката от неолита“.
- Музейно ателие „Назад към дълбоката древност“.
- Интерактивна игра „Търсачи на символи“. - Музикална сцена: Ученически духов оркестър; Детски мажоретен състав „Звездички“; Вокални групи „Усмивка“, „Чарити“ и „Детелинка“; Школа по спортни танци „Танцувай с мен; Музикална формация „Импресия“; Танцов състав „Хемус“; Поп групите „Iztristeza“ и „Парк“; Празнични фойерверки.
- Музеен щанд „Старинно фото Враховски“.
- Интерактивна игра „Виртуален музей – ловци на експонати“.
- Лектория на проф. Ангел Кунов - „Земетресенията и вулканите на земята – рушители и творци“.
- „Театър в музея“ – спектакъл „Илюзията“ на Театрална група „ТЕМП“ при Младежки дом - Враца.
- Разходка с файтона на Мито Орозов.
- Изложби на Здравка Николова и „Традиционни накити от Врачанско“;
- Демонстрации на работа с грънчарско колело в двора на ЕВК „Св. Софроний Врачански“.

На **24 май** РИМ-Враца беше домакин на конференция „Древната писменост по нашите земи, декодирана по Метода Гайд“. На нея бяха презентирани нови допълнителни разкрития относно древната тракийска писменост.

От **27 май до 1 юни** *Тихомир Машов* беше екскурзовод в седемдесет и първия Национален туристически поход „По пътя на Ботевата чета: Козлодуй-Околчица“

На **29 май** се състоя дискусия под формата на „световно кафене“ на тема „В духа на Ботев“, като част от програмата на „Ботев дни 2017“ (*Тихомир Машов*).

На **7 юни** Георги Ганецовски даде пресконференция, представяща последните значими археологически открития в раннеолитния обект Оходен-Валога. Изследванията доказват по-ранен културен пласт, предхождащ с близо 900 години известните до момента археологически структури. Радиовъглеродните анализи на костен материал от небезизвестния "глинен олтар с еленови рога", извършени в град Познан (Полша) със съдействието на д-р Райко Краус от Университета в Тюбинген, Германия, показват че в археологическия обект край Оходен, присъства културен пласт от времето на среднокаменната епоха (мезолит).

От **9 до 25 юни** се проведе кино-обучение с режисьорите Лиза Мап и Пауло Даванзо. В обучението участваха младежи и хора от гр. Враца. Цялата дейност завърши със заснемане на филм за Враца под заглавното име – "Звукът, който виждаме – Симфония за Враца". На **25 юни** в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ – Враца се излъчи премиерата на филма "Звукът, който виждаме – Симфония за Враца". Филмът е краен продукт от обучението на група младежи от Враца с режисьорите Паоло Даванзо и Лиза Мар. Преди прожекцията се състоя кратка конференция, на която беше представена идеята на филма, хората участващи в проекта, както и младите кинематографисти (*Тихомир Машов*).

На **23 юни** по повод Еньовден е проведено съвместно мероприятие между уредниците на ЕВК „Св. Софроний Врачански“ и магистър-фармацевт Иван Узунов.

На **20-23 юли** с финансовата и организационна подкрепа на Община Враца и Младежки дом-Враца в околностите на археологически обект Оходен-Валога се реализира четвъртото издание на международен Фестивал за древни култури „Слънцето на Тодорка“. Организатори на събитието бяха *Георги Ганецовски* – ръководител на археологическата експедиция Оходен-Валога и *Георги Врабчев* – директор на Младежки дом град Враца, ръководител на театрална група ТЕМП. С голям успех се реализираха четирите модула на фестивала:

- археологическо училище с активно участие на средношколци от селата Баница, Мраморен, Малорад, Чирен и СУ „Христо Ботев“, гр. Враца;

- експериментална лаборатория с демонстрации на древни плетива, неолитна кухня, праисторическо грънчарство и производство на предмети от кост;

- фестивална сцена с представяне на самодейни състави от читалища в област Враца и

- научен семинар с участието на археолози, етнологзи и антрополози от ИЕМПАМ-БАН. Свои презентации изнесоха *Недка Димитрова*, *Силвия Гарванска* и *Георги Ганецовски*. Като част от фестивалната програма се проведе и приключенската игра „Пътят на Слънцето“, чийто организатор беше уредникът *Тихомир Машов*. Участие взеха многобройни младежи – гости на фестивала. Особен интерес предизвика „Театралният лабиринт“ със своите иновативни атракции. *Милен Василев* демонстрира изработка на дървен, езически тотем от дърво.

От **25 до 28 юли** РИМ-Враца беше домакин на проведените по проект на ТПП-Враца „Летни работилници за ученици и младежи в трансграничния регион“ ЛАПИДАРИУМА НА МУЗЕЯ. В дейностите активно се включи *Милен Василев*.

На **12 август** *Тихомир Машов* участва в общоградското събитие посветено на Международния ден на младежта с работилница на тема „Украсата на глинени съдове от култура „Градешница“.

На **1 септември** в пространството зад сградата на РИМ-Враца бе проведена информационна среща за проекта „Якото място“. На заинтересованите страни и гости беше представена концепцията, идеята и етапите за облагородяване на конкретното място (*Тихомир Машов*).

На **11 септември** с участието на *Георги Ганецовски* и *Тихомир Машов* в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца се проведе практическо занятие „Декориране на керамични съдове“ с ученици от СУ „Христо Ботев“. Проявата е реализирана съвместно с ТПП – Враца като част от проекта „Твоят час“, стартирал през пролетта на 2017 г.

На **26 септември** в местността „Валогa“ край с. Оходен съвместно с театрална група ТЕМП към Младежки дом-Враца се извърши ритуално засяване на лимец с демонстрации на праисторически технологии (*Георги Ганецовски*). Събитието е посветено на есенното слънцестоене, залегнало в обредната система на древните земеделци.

На **10 октомври** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ с ученици от НУ „Св. Софроний Врачански“ се проведе интерактивна игра „Търсачи на етнографски съкровища“. Играта беше направена по повод 30 години от основаването на ЕВК (*Тихомир Машов*).

На **28 октомври** след дълъг период на подготовка, срещи и много работа приключи процеса по създаване на „Якото място“ във Враца. Младежки център – Враца съвместно със сдружение „БГ Бъди Активен“ град Пловдив, с подкрепата на Община Враца и в партньорство с Регионален исторически музей–Враца и Европейски информационен център „Европа директно“ към Търговско-промишлена палата–Враца, завърши успешно проекта „TheSpot“, като „Мястото“ беше открито със спортното събитие „Яко е да си активен“ (*Тихомир Машов*).

На **30 октомври** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ е реализирана „Работилница за кукерски маски с ученици от 2 клас на НУ „Иван Вазов“ с ръководител Виктория Ветова (*Силвия Гарванска* и *Йоана Нанкова*).

На **31 октомври** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ са осъществени „Работилници за кукерски маски“ с ученици от 1В и 1Г клас на НУ „Иван Вазов“, с ръководители Доротея Петрова и Веселка Масларска (*Силвия Гарванска* и *Недка Димитрова*).

На **01 ноември** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ е проведена паметна среща, посветена на живота и делото на видния врачанин Димитър Шонев, организирана от магистър-фармацевт Иван Узунов, читалище „Развитие“ и РИМ–Враца (*Силвия Гарванска и Недка Димитрова*).

На **06 ноември** пред ученици от училище „Васил Левски“ е представена презентация на тема „Амулети“ Съвместно мероприятие на ЕВК „Св. С. Врачански“ с ръководител Първан Димитров (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*).

На **13 и 20 ноември** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ е проведено практическо занятие – изработка на амулети от глина, с ученици от училище „Васил Левски“ с ръководител Първан Димитров (*Силвия Гарванска и Йоана Нанкова*).

На **21 ноември** в Централната сграда на музея се състоя работилница и презентация на тема „Средновековен град – крепост (крепостта „Градище“) с ученици от НУ „Св. Софроний Врачански“ (*Тихомир Машов*).

На **28 ноември** *Тихомир Машов* представи презентация и проведе интерактивни игри на тема „Що е това музей?“ с ученици от СУ „Козма Тричков“. Събитието беше част от проекта „Твоя час“.

На **5 декември** *Тихомир Машов, Христина Христова и други уредници* проведоха занятие с ученици от НУ „Св. Софроний Врачански“ с цел запознаваме децата с дейността на музейните специалисти и със спецификите на работа при правене на музейни изложби и експозиции.

На **06 декември** РИМ-Враца съдейства на откриването на коледните тържества, представяйки „Разходка с файтон“ от ЕВК „Св. Софроний Врачански“ до площад „Хр.Ботев“ (*Силвия Гарванска, Светлин Бориславов и Недка Димитрова*).

На **11 декември** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ е представена презентация, свързана с традиционните кукерски игри и маски пред ученици от училище „Васил Левски“ с ръководител Първан Димитров (*Силвия Гарванска*).

На **12 декември** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ е реализирана работилница за изработване на традиционни сурвакници с ученици от СУ“Христо Ботев“, с ръководител Гергана Комитска и уредниците (*Недка Димитрова и Силвия Гарванска*).

На **13 декември** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ *Силвия Гарванска* представи презентация пред деца от детска градина “Зора“ на тема“Игрите на баба и дядо“.

На **15 декември** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ са проведени „Традиционни коледни празници и приказки“, представени пред ученици от СУ „Хр. Ботев“ с ръководител Ренета Борисова (*Недка Димитрова, Йоана Нанкова и Силвия Гарванска*).

На **15 декември** в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ с ученици от НУ “Св. Софроний Врачански“ с ръководител Силвия Равнополска е реализирана „Работилница за изработване на традиционни сурвакници“ (*Недка Димитрова*).

През 2017 г. музейните зали и експозиции поеха домакинството на следните културни и научни прояви:

Хоровия концерт на **11 май** посветен на деня на Светите братя Кирил и Методий, с участието хорове от Враца и Монтана; на **24 май**- пресконференцията „Древната писменост по нашите земи декодирана“ по метода на Гайд с Цветан Гайдарски; на **6 юни** -представяне новата книга на писателя Николай Табаков „Ветровете ни мраморни“; на **23 юни** - отбелязване на Еньовден с темата за Билките представена от фармацевта Иван Узунов; от **11 до 25 юни** с кино-обучението за младежи от американските режисьори Лиза Мар и Паоло Даванзо; на **20 септември** с представяне книгата на инж. Кирил Петков „Хроника за Химко - съзидание, развитие, ликвидация“; на **20 октомври** - срещата с писателката Юлия Пискулийска; на **16 ноември** - творческата вечер с писателя Владимир Зарев; на **28 ноември** на обучителен семинар с

представителите на КНСБ и на **16 декември** на заключителния концерт на Детска музикална школа и други.

Музейните специалисти бяха в основата на организираните извън музея инициативи като: на **26 юли** - в тържеството пред паметника на Васил Кънчов по случай 155-та годишнина от рождението му; на **6 септември** в отбелязване на годишнината от Съединението на България пред паметника пред „Лъвчето“.

На **16 май** залата на галерията събра съгражданите ни на срещата-разговор „Там, където миналото и бъдещето се срещат“ с акад. Антон Дончев, осъществена съвместно с издателство „Захари Стоянов“ и книжарница „Нова галерия“.

На **2 октомври** при нас бе открит Тринадесетия национален ученически пленер по Графика и живопис „Врачанска есен 2017“, организиран от Общината и СОУ „Отец Паисий“.

И през изтеклата година продължи активната *популяризаторската работа* на РИМ–Враца чрез изявените медийни изяви на уредниците, които под различна форма представиха събития, личности и факти от научно-изследователската и културно-просветната програма на институцията. Културно-историческото наследство, съхранено в експозиционните ни зали и археологическите обекти, бе обект на голямо внимание от страна на местни, национални и чуждестранни телевизионни и електронни медии, които заснемаха документални филми и научнопопулярни материали. С интервюта, коментари, участия в самостоятелни рубрики или общи програми наши колеги се представиха пред: БНТ1 и БНТ2 (Силвия Гарванска, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Христина Христова и Георги Ганецовски), НОВА ТВ (Георги Ганецовски, Силвия Гарванска, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Христина Христова), БТВ (Георги Ганецовски, Недка Димитрова, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Красимир Григоров, Христина Христова), МИХАЙЛОВ ТВ (ТВ ВРАЦА) (Георги Ганецовски, Недка Димитрова, Силвия Гарванска, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Красимир Григоров, Тихомир Машов, Милен Василев, Христо Божков), МЕДИЯ НЮЗ (Георги Ганецовски, Недка Димитрова, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Красимир Григоров, Христина Христова); РИМЕКС ТВ (Недка Димитрова, Силвия Гарванска, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Красимир Григоров, Христо Божков, Христина Христова), Телевизия СКАТ (Недка Димитрова и Георги Ганецовски, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Христина Христова); телевизия BULGARIA ON AIR (Христина Христова); БНР (Георги Ганецовски, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Красимир Григоров, Христина Христова), ДАРИК РАДИО (Георги Ганецовски, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Христина Христова), РАДИО ВИДИН (Недка Димитрова, Силвия Гарванска, Александра Петрова, Георги Ганецовски, Красимир Григоров, Христина Христова), АГЕНЦИЯ И РАДИО „ФОКУС“ (Георги Ганецовски, Мирослава Топалова), радио НОТ FM (Нарцис Торбов, Александра Петрова); БТА (Георги Ганецовски, Александра Петрова, Недка Димитрова, Нарцис Торбов, Красимир Григоров, Христина Христова); за агенция МОНИТОР (Христина Христова); за в-к КОНКУРЕНТ (Георги Ганецовски; Недка Димитрова, Нарцис Торбов, Александра Петрова, Красимир Григоров, Мирослава Топалова, Христо Божков), за в-к ВРАЦА ДНЕС (Недка Димитрова, Георги Ганецовски, Красимир Григоров, Мирослава Топалова, Христо Божков), за в-к СТАНДАРТ (Георги Ганецовски, Нарцис Торбов, Александра Петрова и Красимир Григоров), в-к ЗОВ ЗА ИСТИНА и ШАНС НЮЗ (Нарцис Торбов, Александра Петрова); за в-к СЛОВО ПЛЮС (Красимир Григоров); за електронния сайт ГРАДОВЕ И ОБЩИНИ (Мирослава Топалова и Недка Димитрова), за електронната медия „МОДЕРНА ВРАЦА“ (Недка Димитрова, Нарцис Торбов, Александра Петрова); BGDNES.BG.ARTICLE (Красимир Григоров); за електронния сайт ПОРТАЛ 12 (Георги

Ганецовски). През годината във връзка с определени събития и чествания Христина Христова редовно предоставяше снимки за публикации на колеги, институции, медии, организации, училища и частни лица.

Тази медийна активност показва две обстоятелства. Първото са динамичните изяви на уредниците, свързани с многобройните музейни събития, което може само са ни радва. А второто показва устойчив интерес в медийното пространство към РИМ-Враца – едно красноречиво доказателство за водещата роля на институцията в Северозапада и на национално ниво.

Изнесени са **беседи и лекции** на археологическите обекти „Оходен-Валоба“, „Градище“ и „Мездра- УПИ IV- 1354, 1353“ и „Мездра-Калето“ пред групи, пред ученици от СОУ „Отец Паисий“, СОУ „Христо Ботев“, СОУ „Никола Войводов“, НУ „Св. Софроний Врачански“ – град Враца и посетители от страната и чужбина.

Отдел „Връзки с обществеността“ целогодишно предоставяше на учащи и граждани актуални информации свързани с посещенията на музейните експозиции, изготвяше тематични исторически справки за личности и събития, подпомагаше уредниците на отделите при реализиране и популяризиране на временни кътове и изложби. Оказвано е съдействие по изготвяне на справки за Информационния музеен бюлетин, като за целта са прегледани всички броеве на врачанските вестници.

Продължи активната работа на **Рекламно-информационния център** на музея в изпълнение на нелеката задача за популяризиране на институцията ни и на културно-историческото наследство на Врачански регион в електронните медии и виртуалното пространство. *Пламен Петков* регулярно актуализира информацията в нашия интернет сайт, обогатяван с разнообразен текстови и фотоматериали и Facebook страницата на музея, обогатявана с разнообразен снимков материал и видео-клипове. През изминалата година с активната подкрепа на *Мая Драганова* в Музейната библиотека са заведени 169 нови книги. Библиотечният мениджър с който разполага библиотеката, продължава да изпитва сериозни затруднения с твърде малък капацитет и трудна приложимост за библиотеката на музея, която съхранява над 5660 заглавия специализирана литература. Поради тази причина продължава да функционира библиотечна система (с помощта на пакета Libre Office), съдържаща книгите в библиотеката, потребителите и техните ползвания. Читатели се отзовават сравнително рядко, въпреки обилната информация за музейната библиотека, намираща се в сайта ни, но винаги са обслужвани качествено. Ползватели на Библиотеката са предимно музейният колектив, студенти, любители на историята и частично колеги от другите културни институции в града. Както бе споменато Рекламно-информационният център е успешно развива дейностите си в две направления. Това са *интернет пространството, заедно със социалните мрежи и реклама и рекламни материали.*

В първото направление *интернет и социални мрежи* Пламен Петков добре се справя с предизвикателствата по актуализиране на сайта на музея и в редовното издаване на дигитален вариант на месечния бюлетин за дейността на музея. Профилът на РИМ-Враца във facebook има устойчив ръст на преглежданията и харесванията. В комбинация с множеството запитвания към музея от страна на „фейсбук-търсачите“, свързани с нашата история и работа - можем спокойно и с чиста съвест да отбележим, че РИМ-Враца е интересна и привлекателна виртуална дестинация.

Официалният сайт на музея – през изминалата година, беше периодично обновяван с актуалната ни информация. За сега не се предвиждат сериозни промени. Продължава изготвянето на стратегия и убедителни аргументи с който хората от управленските нива да разберат, приемат и осъществят нужната промяна. За отчетения период са изготвени 12 броя месечен информационен бюлетин в електронен вариант,

популяризиран своевременно в интернет пространството. Все още няма установен удачен вариант за разпространението на Бюлетина по e-mail.

Поради изтичане срока на регистрация на *сайта на Музейната библиотека* www.vratsamuseum.ovo.bg, а също така и поради остарялата му функционалност, материалите в него – научни статии на колеги и Виртуалния музей бяха прехвърлени в пространството на официалния музеен сайт – www.vratsamuseum.com. Това беше едно наистина сериозно усилие, тъй като статиите изискваха преформатиране, а броя им през годините не беше малък (и дори нарастваше динамично в процеса на работа).

Като цяло отдел „Рекламно-информационен“ се стреми да следи новостите, които излизат в интернет и да използва максимално възможностите, които те ни предлагат за популяризиране и опазване на културно-историческото наследство на Враца и региона. Както и да усъвършенства, развива и придобива нови познания за работа с различни програми, които биха могли да бъдат от полза за работата и целите на Музея и отдела в частност.

Нови, актуални и полезни достижения са заснемането на кратки видеоклипове за Youtube канала и Facebook страницата на музея, които отразяваха текущи събития в галерията и QR играта по време на нощта на музеите. Интересът към нея логично доведе до създаването на постоянна QR маркировка за по-значимите експонати в музея, чрез сканирането на която посетителите ще могат да получат допълнителна информация за тях. *Представянето на музейните експозиции чрез използване на приложения за мобилните устройства има огромен потенциал и тепърва ще се развива.* Необходимо е по-широко застъпване Youtube и Facebook порталите с цел устойчива презентация на цялостната дейност на музея.

Констатиран е интерес и навлизане на част от колегите (*Мая Драганова, Милен Василев*) в алтернативната операционната система Linux.

Във второто направление *реклама и рекламни материали* със задоволство констатираме устойчивост и компетентност в тази важна дейност, въпреки смяната на личния състав. С помощта на *Христина Христова, Христо Божков и Милен Василев* са изготвени плакати, покани, грамоти и благодарствени писма относно многобройните събития, проведени в музея. Редовно е извършвано копиране и сканиране на документи, както и обработка на снимкови материали на колеги и посетители, както и фото заснемане на част от музейните събития. *Пламен Петков* се представи като добър IT специалист и компетентно се справи и с нелеката задача по техническата поддръжка на остаряващата компютърната техника в музея, като често прилагаше нестандартни решения при някои аварирани компютърни конфигурации. Той се отзова и за инсталирането на съответните драйвери и програми при покупката на нова компютърна техника. Внимание заслужава препоръката за закупуване на нов библиотечен рафт и на съвременна, компактна видео камера. Засилена беше и виртуалната реклама, която за съжаление не донесе очаквания и желан резултат.

Като цяло, културно-масовата и популяризаторска работа на музея през изтеклата година запази своето много добро ниво. Въпреки неблагоприятните за развитие на културни събития и научни прояви времена, културният афиш на РИМ–Враца за 2017 година бе все така богат, а инициативите в областта на популяризаторската дейност – разнообразни и целенасочени. Запази се сериозна активност и устойчивост в честотата на провежданите мероприятия; в предлагане на по-широк спектър от иновативни, атрактивни и достъпни за повече участници инициативи.

Методическата дейност и допълнителните дейности по *музейните образователни програми* традиционно също отбелязват високо ниво в инициативите и конкретните постижения на колегията.

Уредниците в отделите „Археология”, „Етнография”, *Нова и Най-нова история*“ оказваха своевременно съдействие и методическа помощ на ученици от Враца и региона, на студенти, докторанти и специализанти от СУ „Св. Климент Охридски” – София, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий” – Велико Търново, Филиал Враца на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”, Университет по библиотекознание и информационни технологии град София за подготовка на изпити, курсови, дисертационни и научни разработки по археология, както и за различни образователни мероприятия.

Изготвени са съдебно-оценителни исторически и археологически експертизи на предадени в РИМ–Враца материали от ОД на МВР–Враца, РУ–Враца, Сектор БОП Враца-Монтана, ОД на МВР – Монтана, РУ–Вършец по образувани от следствието и прокуратурата досъдебни производства.

Етнографите на музея осъществиха научно-методическа помощ при реализацията на съвместното мероприятие на Община Враца и Регионален исторически музей – Враца по повод отбелязване на празника „Трифон Зарезан” в двора на ЕВК „Св. Софроний Врачански”, както и за атрактивното провеждане на второто издание „Северняшка сватба” в района на пещерата „Леденика”. Те целогодишно оказваха методическа помощ при разработката на сценарии за тържества или занимателни игри, свързани с обичайно-празничния цикъл и възстановки на обредно-ритуални практики в училища, детски градини, читалища и самодейни състави от града и общината.

Мирослава Топалова редовно присъства на заседанията на организационния комитет за военните паметници и предостави необходимата информация в Областна администрация относно местоположението и състоянието на паметници на признателността в различни селища на Врачанска област.

Христина Христова през цялата година оказваше съдействие при изготвянето на идейните проекти за рекламните материали свързани с различни прояви, събития и дейности на музея. Тя редовно предоставяше снимки за Информационния бюлетин и сайта на РИМ–Враца, както и материали за работата на отдел „Култура” при Община Враца; при разработването на училищни проекти; на колеги от други музеи, на общественици, подготвящи монографии; на обществени организации при проучване на паметни плочи и при подготовката на изложба за Врачанския традиционен есенен панаир.

По искане на граждани, общественици, журналисти, учители и служители в различни институции, музейната колегия изготвяше изчерпателни и коректни справки по определени теми и проблеми, свързани с културно-историческото наследство на Враца и региона. Методическата работа на нашите специалисти в своите образователни инициативи бе на особено високо ниво.

През 2017-та година специалисти от РИМ–Враца, самостоятелно или в партньорство, разработиха, спечелиха или участваха в **проекти** по различни програми.

По спечелен проект на ТПП-Враца с водещ партньор РИМ-Враца по програма Interreg 2014-2016, озаглавен „*Дунав – мога да те чуя и няма да те забравя, мога да те видя и ще те запомня, мога да те пресъздам и да те разбера*“ са реализирани четвъртия пореден Фестивал за древни култури „Слънцето на Годорка“ край село Оходен; научната конференция в град Русе и град Слатина, Република Румъния, както и практически занятия за развитието на занаятите каменоделство, бижутество-ювелирство и дърводелство през епохите в трансграничния регион. Тези дейности бяха финализирани с атрактивна изложба, подредена в централното фоайе на музея през последните месеци на годината.

През изминалата година РИМ-Враца кандидатства с два проекта за целево финансиране на теренни археологически проучвания от държавния бюджет чрез Министерство на културата. Може би като резултат на нашата упоритост и

настоячивост този път бяха класирани и двата проекта за реализиране на археологически проучвания и теренна консервация на обектите Оходен-Валоба и Вратцата-Градище. Резултатите са много добри. Надявам се, че тази подкрепа от държавите институции ще продължи устойчиво и през следващите години за да не се чувстваме сами в усилията ни по изучаване, опазване и представяне на културното наследство във Врачанско.

Продължава очакването за реализацията на подходяща програма, на която да бъде представен иновативния проект на Община Враца и РИМ-Враца за изграждане на експозиция на открито и център за експериментална археология край село Оходен, община Враца.

През изтеклата година работата на отдел „Фондове“ (*Ралица Цветкова и Петя Митова*) запази нивото на работа в съответствие с отговорностите по нормативните изисквания и функции, свързани със събирателската, фондовата и експозиционната работа. Интензитетът на работа запази високото си ниво заради динамиката на експозиционната дейност, приемането и предаването на различните се гостуващи изложби (наши и външни) и постъпващите ДКЦ от финализираните съдебни дела. През годината бяха проведени 8 комисии за идентификация на културни ценности (при 7 за 2016-та и 6 за 2015 година). Новите постъпления се обработваха в срок и съгласно действащите изисквания. Редовно се извършваше дезинфекция на фондохранилищата и експозиционните площи и се поддържаха системата за температурен и влагов режим. Фондовичките активно участваха в подготовката на организираните от музея изложби и мероприятия. Във връзка с изложби, публикации, справки и други цели, за музейни специалисти и външни ангажименти, отделът е предоставил за ползване необходимите предмети, документи и снимки. Нанесени са необходимите ценови индекси в инвентарните книги на музея. Управлението на музейните фондове се извършваше регулярно. Със Заповед № 168/23.10.2017 година на Директора на музея през месец ноември започна пълна инвентаризация на движимите културни ценности, инвентирани в музейните фондове, която ще продължи до края на месец март 2018 година.

Както споменахме във всички помещения се поддържа необходимият температурен и влагов режим, с изключение на книгохранилището, където влагоуловителя работи, но липсва регулатор на температурния режим.

Отдел **Художествената галерия** (*Христо Божков и Милен Василев*) при РИМ-Враца реализира плановете от план-програмата си изложби и мероприятия. Осветлях в залите на галерията бяха открити редица други непланувани изложби, предизвикали засилен интерес. Недостигът на финансови средства оказва за поредна година своя отпечатък не само за текущата изложбена дейност, но и за поддържане в добро състояние на художествения фонд. Продължава да стои проблема за поддържане и реставрационна намеса на творбите, които са в най-лошо състояние.

Остава нерешен проблема с ремонта на обертхтовете и подмяна на хидроизолацията в голямата зала на Художествената галерия. За сметка на това Малката изложбена зала се експлоатира целогодишно и ефикасно със своето ново насочено и LED осветление, което значително подобри нейния интериор.

Хроничният проблем с недостатъчна площ за фондовите помещения стои и пред Художествената галерия. Той е твърде труден за решаване защото това касае нов сграден фонд. За сега можем да препоръчаме правилно и разумно, функционално поддръжане на творбите според възможностите на сегашния капацитет на фондохранилищата. Временно и частично решение ще бъде освобождаването им от ненужни опаковъчни материали, чието място първо не е там и второ, те са твърде остарели за бъдещо използване.

Извършена е пълна дезинфекция на фондохранилищата на Художествената галерия, в които е поддържан необходим температурен и влагов режим. Констатирана е голяма нужда от реставрация на определени творби на известни наши художници, както и рамкиране на творби, които никога не са били рамкирани и съответно не участват при подреждането на изложбите. Уредниците в галерията продължават паспортизацията на новопостъпилите творби наред с пълната инвентаризация стартирала в края на годината.

Дейността на **реставрационно-консервационното ателие** (*Галина Томова*) бе съсредоточена върху обработката на ритмично постъпващият керамичен и друг материал, главно от археологически разкопки, теренни обхождания, експертизи, фондови комисии и дарения. Традиционно, както всяка година в началото на отчетния период бе довършена обработката и реставрацията на откритите материали от археологическо лято 2016 година (керамика, кремъчни ансамбли и кости). Постъпилият материал бе своевременно обработен, сигниран, подходящо съхранен и предаден на уредниците в отдел „Археология“ във връзка с предстоящите отчети по секции. През първата половина на годината бе направено механично почистване на около 4000 монети от направена експертиза. Тук особен принос имаше *Йоана Нанкова*, която положи необходимото старание за първичното им идентифициране и датиране. Можем да ѝ благодарим и за своевременната първична научна обработка на постъпилата в музея колективна монетна находка от град Мездра. След това работата в ателието продължи с бързата и своевременна обработка на постъпващите материали от теренни обходи и дарения, фондови комисии и провежданите в реално време археологически проучвания. През есенните месеци в реставрационното ателие своевременно бяха почистени и първично обработени сребърните монети от колективната находка в град Мездра.

В ателието се обработват материали предимно от археологически разкопки, теренни обхождания и дарения. Почистени са метални материали от събирателската работа на отделите „Археология“ (метал, керамика, камък и кост) и „Нова история“ (метал и хартия).

Материалите са подготвени за включването им в предстоящи през настоящата година експозиции.

През отчетния период отдел **„Стопански дейности“** (*Юрий Панчевски/Светлин Бориславов и Иво Колев*) отново бе изправен пред изпитания и предизвикателства от най-разнообразен характер – техническо обезпечаване на мероприятия и изложби, отстраняване на аварии и чести ремонти по ВиК, осветителни и електро-инсталации, снегочистиране, реагиране на всякакви непредвидени обстоятелства и ситуации. За съжаление, все повече проблеми възникват и ще възникват заради остарелите и несъобразени със съвременните изисквания отоплителни, пожароизвестителни, електрически и осветителни системи. Продължаваме да се надяваме в осъществяването на проект на Община Враца с наше участие, за изпълнение на дейности по енергийна ефективност, в присъединяването на музея към програмата „Красива България“ и в реализиране на належащи ремонтни работи чрез включването им в капиталовата програма на общината. Всички сериозни проблеми, а именно течащите покриви на къщите в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, неремонтирания и несаниран административен блок на Централната сграда са поставени пред общинското ръководство. От казаното в началния раздел на доклада се вижда, че *проверяваме достатъчна активност, съобразно финансовите си възможности за поэтапно ремонтване и подновяване на интериорни и екстериорни музейни пространства, както и на остарялата музейна техника.*

С встъпването си в длъжност *Светлин Бориславов* предприе енергични действия за подобряване работата на отдела, за оптимизиране на наличното имущество, за своевременно снабдяване на колегията с необходимите материали и консумативи и за ефективна експлоатация на огромните музейни пространства. Определено неговата дейност може да бъде само поощрявана.

В края на изтеклата година бе извършен *безпрецедентен ремонт*, свързан с подмяна на дограмата в работните помещения на Централната музейна сграда – дейност, която не е извършвана от времето на изграждането на тази сграда в далечната 1979-та година. Целта е ясна: подобряване на енергийната ефективност и на условията за труд в работните помещения, за по-високо самочувствие и по-добър микроклимат сред музейната колегия. В тази връзка предвид ограничения финансов ресурс и като допълнителен стимул бе извършено пребоядисване на канцелариите от работещите в тях. Окончателният ремонт на тези помещения ще завърши през 2018 година с поставяне на ламиниран паркет и подмяна на някои морално остарели осветителни тела.

Хигиенизирането, поддържането и обслужването на музейните експозиции, административните помещения и външни площи остава изключително трудно само с две щатни хигиенистки (*Цветана Ценова и Нина Йолова*), които продължават да „проявяват своите ежедневни чудеса” при съвместното изпълнение на задълженията си. Наложиха се за поредна година личният състав в Централна сграда, разпределен по зали и по график (макар и не винаги всички) да подпомага хигиенизирането на площите. Но това не е решение, така, че за този проблем предстои да се търси трайно решение. Чрез програмите от „Бюро по труда”, само временно се облекчава ситуацията. За разлика от предходната година през 2017-та от бюрото по труда по програма за заетост на община Враца ни бяха предоставени две бройки за поддръжка в ЕВК „Св. Софроний Врачански” и ЕВК „Никола Войводов”, което имаше осезаем ефект. Надяваме се, че тази програма ще функционира и през следващите години.

Тук отново ще повторим някои хронични проблеми, които са отбелязвани и в докладите от предходни години, но останаха нерешени и които с течение на времето се задълбочават, а някои от тях са стигнали и критическата си точка, изискваща спешни мерки.

- *Ситуацията в експозиционните зали.* Поради невъзможността за отопление на експозиционните зали чувствително спада посещаемостта на музея в студените месеци. Ниските температури и високата влажност оказват пагубно влияние и върху изложените експонати. През отчетния период климатиците работеха добре и в това отношение бяхме относително по-спокойни. Климатикът в зала „Рогозенско съкровище” след подмяната работи безупречно;

- *Състояние на сградния фонд.* Продължаваме борбата с течовете на някои места в Централната сграда на музея, които системно нарушават вътрешната мазилка и облицовка на сградата. Те са причинени от архитектурни дефекти остарялата сграда. От ремонтна дейност се нуждаят къщите-музеи в ЕВК „Св. Софроний Врачански” и сградата на възрожденското училище „Възнесение”. Наложителен е ремонт на помещението с научния архив на РИМ–Враца, защото окаяното му състояние представлява реална заплаха за съхраняването на важната документация.

- *Състояние на фондохранилищата.* Отново констатираме недостига на пространство за депа, особено при отдел „Художествена галерия”, обстоятелство, което бе коментирано по-горе. Определени са някои малки помещения за спомагателен фонд за историческите отдели и отдел „Археология”, но те няма да решат проблема. Единствено „се отпушва” натрупването на кашони с материали в реставрационното ателие. Изискват се неотложни мерки за подмяна на пукнатите стъкла от оберлихтовете

в Голямата зала на галерията, и за ремонт на стенното и прозоречно пространство зад високите паравани, под които при обилен дъжд на места се образуват локви. Необходимо е голямата зала на Художествена галерия да се оборудват с насочваща осветителна система, за да се приближим още една крачка (след свършеното в залата на Малката художествена галерия) до съвременните критерии за модерни галерийни пространства. Продължаваме да търсим варианти за допълнителни помещения за съхранение на материали, подлежащи на обработка, на архивни материали и новопостъпващи културни ценности.

Системите за електронна охрана работят добре, поддържани от фирма „БАТ СЕКЮРИТИ“, с изключение на новомонтираната пожаро-известителна техника, проблем, коментиран по-горе. Проблемите, възникващи с техниката за видеонаблюдение са отстранени с изграждане на нова, съвременна и модерна система, като старата продължава да функционира. ВЪоръжената охрана на Централната сграда, осъществявана от фирма „ЕЛИТКОМ-95“ АД, за поредна година успешно осъществява своите отговорни функции.

Тук упорито се налага да повторя някои заключения от предходната година.

Продължавам да отстоявам позицията си, че по смисъла на текстовете от Закона за културното наследство *културните ценности*, принадлежащи към *Държавен музейен фонд* трябва да се охраняват от *държавни структури*, защото Държавата трябва да носи своите отговорности и ангажираност за опазването на културното наследство, а не да бяга от тях. Повтарям своето категорично становище, че големите регионални музеи в Република България трябва да се охраняват електронно от Държавна охранителна структура поради две основни причини:

1. Според своя статут Регионалните музеи са **на държавна финансова издръжка**, (също както на държавна финансова издръжка са структурите на МВР), административно подчинени на съответните общини и методическо ръководени от Министерство на културата.

2. Съгласно чл.2, ал.(2) от Закона за културното наследство „Културните ценности са обществено достояние и се ползват със закрила от **държавни и общински органи** в интерес на гражданите на Република България“. Съгласно чл. 2а, ал. (1) „Културните ценности, археологически обекти по смисъла на чл. 146, ал. 1, произхождащи от територията и акваторията на Република България, **са публична държавна собственост**“. Следователно като държавни, културните ценности би следвало да се охраняват от отговорни държавни структури! Надявам се Държавата (ако все още има такава) да възстанови отговорностите при опазването и охраната на непреходното културно-историческо наследство, с което се хвалим навсякъде по света!

Вече почти 6 години действа и се развива във възходяща линия Музейният бутик за продажба на сувенири и рекламни материали в Кулата на Куртпашовите. *Лидия Кръстева*, отговорник за обекта (подпомагана в почивните дни от *Христина Христова*) – успешно се справят с отговорните задачи по окомплектоване на щандовете, снабдяване и отчитане на стоките, кореспонденция с фирмите-доставчици, усвояване на сложния софтуер за складови наличности и продажби. Разшири се асортиментът на предлаганите сувенири и рекламни материали с атрактивни и на достъпни цени, свързани с историята и забележителностите на нашия град – потребност на посетителите на музей и града, показвана многократно през предходните години. Втория и трети етажи на обекта са включени като част от музейните експозиционни пространства.

Повишаване **квалификацията** на музейните специалисти е важна стъпка към пълноценната им професионална реализация. Това касае както специалността, така и компютърните умения. В тази връзка изтъквам срамното положение на някои

уредници – пуснали се „по течението” и без никакви професионални амбиции. Това особено личи в компютърните умения, показани нагледно в предадените отчети и планове, и то при положение, че имаше коректно предоставени изисквания към текстовете! Тук „първенци” са отделите „Художествена галерия”, ЕВК, „Връзки с обществеността” и „История на България XV-XIX век”. Добре справящите се отдели са „Археология”, „Най-нова история” и „Музейни образователни програми”. Аз нямам обяснение, при положение, че имаше курсове за компютърна грамотност, че има достатъчно подготвени колеги, готови да окажат съдействие, как се стига до подобно унизително за днешното време положение? Що за аморфност и летаргичност са обладали част от колегите до степен за липса на елементарни амбиции към професионално израстване и усъвършенстване? Това определено няма как да продължава!

Научните амбиции продължават да стимулират стремежите на някои музейни специалисти към израстване в кариерата и професионално усъвършенстване. През 2017 година продължи работата по научните дисертации за придобиване на докторска степен на колегите: *Георги Ганецовски* – зачислен в задочна докторантура по научна специалност „Неолит” към катедра „Археология” на СУ „Св. Климент Охридски” и вече отчислен с право на защита с тема на разработвания дисертационен труд „Началото на новокаменната епоха в Северозападна България по данни от керамиката” и *Александра Петрова* – зачислена в докторантура по научна специалност Средновековна българска археология към катедра „Археология” на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”, с тема на разработвания дисертационен труд „Северозападна България през VI–XIV век по археологически данни”.

През годината *Нарцис Торбов* усилено разработва своята тема за защита на професорска степен.

По отношение на **дисциплината** в музея можем да подчертаем продължаващите проблеми, свързани с нежеланието на някои колеги да изпълняват съвестно и коректно професионалните си ангажменти. На тях напомням, че музея не е разграден двор в който всеки си прави каквото намери за добре. Тук действат *правила*, чиято цел е да има ясен регламент в работата и отношенията между колегите. Който не желае да ги изпълнява няма място в РИМ-Враца! Някои се поставят над останалите с ясни действия други да вършат тяхната работа. За тях животворната среда са лъжите, интригите, високомерието и противопоставянето на коректните служители. Това няма как да продължава занапред. „Хитрувания” на някои уредници по отношение на ползваните компенсации и отпуски, граничещи със самоотлъчка, в крайна сметка ще получат своето решение, основаващо се действащата нормативна уредба.

Налага се да напомня и подчертая дебело: всички ние работим в *престижна институция* и имаме отговорността за компетентно и професионално изучаване, опазване и представяне на културното наследство. По мое мнение професионално свършената работа означава липса на конфликти – факт, който посредствените няма как да разберат.

Работата на уредниците в административно отношение в сградите на музея ще продължи да се ръководи от утвърдените и действащи *нормативни документи*. Това са: Етичен кодекс на служителите в РИМ–Враца, Правилник за вътрешния ред и работа в РИМ–Враца, Длъжностните характеристики, които при необходимост ще бъдат актуализирани. Вече са изработени критерии за атестиране работата на всеки служител в музея, които в скоро ще влязат в сила. Те ще отчитат персонално възможностите, постиженията и пропуските, а индивидуалната оценка ще получава адекватно финансово изражение. През изтеклия отчетен период отново се убедихме, колко е необходима системата за атестиране на работещите в РИМ-Враца. Ръководството на

музея стриктно ще следи за спазване на работното време; за спазване на ангажиментите, произтичащи от заповедите за дежурствата в музейните сгради и изпълнението на служебните задължения съобразно длъжностните характеристики. Очакваните увеличения на възнагражденията за музейните работници, логично означават по-качествен продукт в работата, стриктно спазване на служебните ангажименти, на работното време и на дисциплината. През годината синдикалната организация запази своите позиции сред част от музейната колегия, въпреки слабата им активност. С нея имаме добри и конструктивни отношения.

Като **заклучение** ще отбележа, че изминалата 2017 година бе наситена с много динамика, предизвикателства, изненади и усложнения в работата на институцията. Тяхното преодоляване зависи най-вече от екипността и мотивацията за работа.

Като цяло дейността на РИМ–Враца бе успешна благодарение отдадеността на повечето колеги, на спазването на служебните задължения и стриктното реализиране на плановите задачи. Въпреки някои обективни и субективни пропуски, представените в годишния отчет постижения са стойностни, забележими и оценени по достойнство от културната ни общественост. Институцията ни запази реномето си на авторитетен регионален научно-изследователски и културно-просветен център, утвърден като „едно от лицата на Враца”. Той продължи да стимулира така необходимото, особено за младите хора, чувство за Родолюбие и гордост от древните ни Български корени.

ПУБЛИКАЦИИ В ПРЕСАТА И ДРУГИ НАУЧНИ ИЗДАНИЯ

Вестник „Конкурент“

Григоров, Кр. ”Христанчо Матов - щедрият и почитан дарител от Враца”, бр. 2, 5 януари 2017.

Григоров, Кр. ”122 години от въздигането на паметника на Апостола”, бр. 17, 26 януари 2017.

Григоров, Кр. ”Най-моралното би било да изчистим образа на Апостола”, бр. 22, 2 февруари 2017.

Григоров Кр. ”Живот, отдаден на ползу-роду. 247 години от рождението на Гаврил Петров Бистречанин”, бр. 27, 9 февруари 2017.

Григоров, Кр. ”Любопитни отблясъци около личността на Апостола”, в.”Конкурент”, бр. 32, 16 февруари 2017.

Григоров, Кр. ” Истории от историята.Врачани основават Първата конна сотня в Опълчението”, бр. 37, 23 февруари 2017.

Григоров, Кр. ” Истории от историята.Малко интересни факти и герои около Освобождението на България”, бр. 42, 2 март 2017.

Григоров, Кр. ” Истории от историята.Малко интересни факти и герои около Освобождението на България” /продължение/, бр. 47, 9 март 2017.

Григоров, Кр. ” Истории от историята.Обществени промени в първите дни след Освобождението на Враца, бр. 52, 16 март 2017.

Григоров, Кр. ”Истории от историята.Данъчни повинности за отделните категории население по българските територии XV – XVII век”, бр. 62, 30 март 2017.

Григоров, Кр. ”Истории от историята.Данъчни повинности за отделните категории население по българските територии XV – XVII век”, в.”Конкурент”, бр. 67, 6 април 2017 г.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Данъчни повинности за отделните категории население по българските земи XV- XVII век, бр. 62, 30 март 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Незаменимата роля на кръста по време на Априлската епопея 1876 г., бр. 80, 27 април 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Пътеводител за България - пътища и безпътие. Райко Николов Алексиев", бр. 83, 4 май 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Един от най-честните Врачански първенци", бр. 96, 25 май 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Светът и Априлското въстание"- 1- ва част, бр. 101, 1 юни 2017.

Григоров Кр. "Истории от историята. Светът и Априлското въстание"- 2- ра част, бр. 106, 8 юни 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Живот, отдаден на хората", бр. 151, 10 август 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Сладко и почтено е да се умре за Отечеството", 1- ва част, бр. 156, 17 август 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята .Сладко и почтено е да се умре за Отечеството", 2- ра част, бр. 161, 24 август 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Предателството като норма в българската възрожденска история, бр. 166, 31 август 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цвета Кръстениякова – първата учителка във Враца", в."Конкурент", бр. 171, 7 септември 2017 г.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането", бр. 176, 14 септември 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането. Константин Огнянович: „Да ги проводите на учение", бр. 181, 21 септември 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането. Възнесенското светско и девическо училище", бр. 185, 28 септември 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането. Цвета Кръстениякова - апостол на девическото образование у нас", бр. 190, 5 октомври 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането. Захария Икономович Круша - най-ученият даскал", бр. 195, 12 октомври 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането. Петко Славейков - видният възрожденски просветител", бр. 205, 26 октомври 2017

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането. Стоян Робовски: Обичайте Отечеството си !", бр. 210, 2 ноември 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Цикъл"Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането. Христо Пулеков - „Мусикословеснейший", бр. 215, 9 ноември 2017.

Григоров, Кр. "Истории от историята. Още веднъж за 9- ти ноември 1877 г. и признателността на врачани"- 1- ва част, бр. 220, 16 ноември 2017.

Григоров, Кр. ”Истории от историята. Още веднъж за 9-ти ноември 1877 г. и признателността на врачани”- 2-ра част, бр. 225, 23 ноември 2017.

Григоров, Кр. ”Истории от историята. Поборници от Враца на паметника на Царя – Освободител, София”, бр. 230, 30 ноември 2017.

Григоров, Кр. ”Истории от историята. Гибелта на тримата руски прапоршчици, София”, бр. 235, 7 декември 2017.

Топалова, М. „Истории от Историята. Кънчов насърчава българското самосъзнание в Македония“, бр. 131, 13 юли 2017.

Драганова, М. „Истории от Историята. Културна хроника на РИМ-Враца през 2000-2015 години - традиционни вечери и празници“, бр. 71, 12 януари 2017; бр. 72, 13 април 2017 и бр. 91, 18 май 2017.

Димитрова, Н. Истории от Историята. Винце сладко, гърло гладко“, бр. 30, 14 февруари 2017.

Вестник „Слово плюс“

Григоров, Кр. ”Цикъл”Строители и ревнителите от класните школи на Враца през Възраждането.Кръстю Стоянов Пишурка – един от най-ерудитаните българи за времето си”, бр. 47, 7-13 декември 2017.

Григоров, Кр. ”Кои са днешните народни будители?”, бр. 42, 2-8 ноември 2017.

Григоров, Кр. ”Мълчаливите символи на Свободата”, бр. 43, 9-15 ноември 2017.

Григоров, Кр. ”Първан Първанов в служба на родния си град”, бр. 31, 10-16 август 2017.

Григоров, Кр. ”Живот на един дъх.175 г. от рождението и 150 г. от убийството на Никола Войводов”, бр. 39, 12-18 октомври 2017.

Григоров, Кр. ”Цената на измяната през периода на Възраждането”, бр. 33, 30 август 2017.

Григоров, Кр. ”Контрапроцес за оправдаването на Апостола на българската свобода”, бр. 8, 23 февруари - 1 март 2017.

Григоров, Кр. ”Слово по повод 144-та годишнина от гибелта на В.Левски”, бр. 8, 23 февруари - 1 март 2017.

Григоров, Кр. ”Спомоществователите на революционната ни емиграция”, бр. 22, 1-7 юни 2017.

Григоров, Кр. ”Даренията на Козма Тричков – послание към идните поколения”, бр. 24, 15-21 юни 2017.

Григоров, Кр. ”Памет .По следите на знамената от героичното Априлско въстание 1876 година” бр. 15, 13 април - 19 април 2017.

Вестник „Враца днес“

Ганецовски, Г. „Културно-историческото наследство на Община Враца и археологическите разкопки на Регионалния исторически музей - нови възможности на дестинация Северозапад“, бр 1, 06.01 - 09.01.2017 г.

Григоров, Кр. ”Прокуден от Враца ерудит създава читалище и театър в Лом по турско време”, бр.78, 7-9 ноември, 2017.

Григоров, Кр. "Синът на П.Р.Славейков забранил боя във врачанските школа Цикъл "Строители и ревнителите от класните школа на Враца през Възраждането - публикация 10", бр.68, 3-5 октомври, 2017.

Григоров, Кр. "Враца дала 250 герои от Опълчението, Негодни пушки и патрони направили мисията на бойците невъзможна", бр. 11,10 -13 февруари 2017.

Григоров, Кр. "Врачанин опазва архиви от Освободителната война", бр.19, 10-13 март, 2017.

Григоров, Кр. "Врачанин опазва архиви от Освободителната война", бр.19, 10-13 март, 2017.

Григоров, Кр. "Премълчани факти от Априлската епопея", бр.28, 11-13 април, 2017.

Григоров, Кр. "Ботевите четници платили солено за трета класа на „Радецки“, бр.40, 2-5 юни , 2017 г.

Вестник "Стандарт"

Григоров, Кр. "Държи Черепишката сабя до последния си дъх. Ботев я взима преди боя на Милин камък, в манастира „Успение Богородично и я пазят 100 години“, бр. 8719, 2 юни, 2017.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ:

Ганецовски Г., Кл. Бонсал, М. Гюрова, Н. Еленски, Г. Иванов, А. Бакъмска, Р. Златева-Узунова и Вл. Славчев. Tracing the source of obsidian from prehistoric sites in Bulgaria (Установяване произхода на обсидиана от праисторически обекти в България). Bulgarian e-Journal of Archaeology (Българско е-Списание за Археология). - 07.01.2017, 37-59.

Ганецовски Г. с авт. колектив, Ian Mathieson editor. The Genomic History of Southeastern Europe. (под печат).

Ганецовски, Г. Редовно археологическо проучване на раннеолитното селище в м. Валога (Долната лъка) край Оходен, община Враца. – Археологически открития и разкопки през 2016 г. С., 2017, 60-62.

Ганецовски, Г. Редовно археологическо проучване на праисторически пласт на многослоен обект „Калето“ в град Мездра, област Враца. – Археологически открития и разкопки през 2016 г. С., 2017, 108-110.

Ганецовски, Г., Петрова, А., Торбов, Н. Издирване на археологически обекти в землището на село Костелево, община Враца. - Археологически открития и разкопки през 2016 г. С., 2017, 649-650.

Петрова, А., М. Христова. Спасително проучване на средновековен некропол на ул. „Тодор Балабанов“ № 1 в град Враца през 2016 г. – В: Приноси към българската археология, София, издание на НАИМ-БАН (под печат).

Торбов, Н., А. Петрова. Редовно археологическо проучване на антична и средновековна крепост в местността Градище до прохода Вратцата край град Враца. – В: Археологически открития и разкопки през 2015 г., София, 2016

Торбов, Н., А. Петрова. Проучване на късноантична църква в местността Градище, западно от град Враца. – Археологически открития и разкопки през 2016 г., София, 2017, 457-458.

А. Петрова, Н. Торбов. Спасително археологическо проучване на обект средновековен манастир „Света Троица” в м. „Манастирски дол” край град Враца. - Археологически открития и разкопки през 2016 г., София, 2017, 609-610.

Торбов, Н., Г. Ганецовски, А. Петрова. Издирване на археологически обекти в землището на село Люти дол, община Мездра. - Археологически открития и разкопки през 2016 г. С., 2017, 651.

Торбов, Н., Г. Ганецовски, А. Петрова. Издирване на археологически обекти в землището на село Горна Кремена и село кален, община Мездра. - Археологически открития и разкопки през 2016 г. С., 2017, 651-652.

Петрова А., Г. Ганецовски, Н. Торбов. Издирване на археологически обекти в землището на село Старо Село, община Мездра и село Струпец, община Роман. - Археологически открития и разкопки през 2016 г. С., 2017, 651.

ДРУГИТЕ ЗА НАС

- „Професори дебатира за Христо Ботев“, в-к „Враца днес“, 1, 06.01-09.01.2017.
- „Враца отбеляза годишнина от рождението на Христо Ботев“, в-к „Враца днес“, 2, 10.01-12.01.2017 г.
- „Вечер за Христо Ботев в Историческия музей“, в-к „Конкурент“, 2, 05.01.2017 г.
- „Дискусия събра в музея“, в-к „Конкурент“, 4, 09.01.2017 г. „Във Враца почетоха 169-та годишнина от рождението на Христо Ботев“, в-к „Слово плюс“, 3, 19.01 - 25.01.2017 г. „Държавата не даде пари за разкопки в Северозапада“, в-к „Враца днес“, 3, 13.01 - 16.01.2017 г. „Почетоха загиналите в бомбардирана Враца“, в-к „Враца днес“, 7, 27.01 - 30.01.2017
- „Музеят посрещна гости от 27 държави“, в-к „Враца днес“, 8, 31.01-02.02.2017 г.
- „Модерна техника улеснява археолозите за откритията им“, в-к „Враца днес“, 9, 03.02-06.02.2017 г.
- „Форум в памет на Левски събира младежи от Враца“, в-к „Враца днес“, 10, 07.02-09.02.2017 г.
- „Община Враца на Международното изложение „Ваканция/Спа Експо - 2017“, в-к „Слово плюс“, 7, 16.02-22.02.2017 г.
- „Враца отива на изложение с файтон- кабриолет“, в-к „Враца днес“, 12, 14.02-16.02.2017 г.
- „Орозовият файтон - атракция № 1 на туристическо изложение“, в-к „Враца днес“, 13, 17.02-20.02.2017 г.
- „Врачани на хоро за Зарезан“, в-к „Враца днес“, 13, 17.02-20.02.2017 г.
- „Враца показва файтон кабриолет на борса в София“, в-к „Конкурент“, 30, 14.02.2017 г.
- „Каменов пожела берекет на винари“, в-к „Конкурент“, 31, 15.02.2017 г.
- „Панихида и поклонение за Апостола“, в-к „Конкурент“, 32, 16.02.2017 г.
- „Щандът на Враца е от най- атрактивните на Международната туристическа борса“, в-к „Конкурент“, 32, 16.02.2017 г.
- „С панихида и с възпоменание Враца почете гибелта на Васил Левски“, в-к „Слово плюс“, 8, 23.02-01.03.2017 г.
- „Слово по повод 144-ата годишнина от гибелта на Васил Левски“, в-к „Слово плюс“, 8, 23.02-01.03.2017 г.
- „Некропол разкри тайни на Средновековна Вратица“, в-к „Враца днес“, 15, 24.02-27.02.2017 г.
- „Почетохме паметта на Васил Левски“, в-к „Конкурент“, 34, 20.02.2017 г.

„Откриват изложба“, в-к „Конкурент“, 49, 13.03.2017 г.

„Хайтов и реформаторите подариха изложба на врачани“, в-к „Враца днес“, 21, 17.03-20.03.2017 г и в-к „Конкурент“, 52, 16.03.2017 г.

„Откриват изложба за проф. Цено Годоров“, в-к „Конкурент“, 78, 25.04.2017 г.

„140 години от рождението на големия български художник Цено Годоров бяха отбелязани със специална изложба“, в-к „Враца днес“, 32, 28.04-03.05.2017 г.

„Антон Дончев: „Плочката от Градешница ще преобърне света“, в-к „Враца днес“, 36, 19.05-26.05.2017 г.

„Никола Войводов заема специално място в историческата памет на врачани“, в-к „Конкурент“, 87, 12.05.2017 г.

„Ловят“ съкровища във Враца“, в-к „Конкурент“, 88, 15.05.2017 г.

„Тийнеджъри посрещнаха именити творци във Враца“, в-к „Конкурент“, 91, 18.05.2017 г.

„Мисия: Посланието на Антон Дончев - „Да се поклоним на писмеността, която създаде българския дух!“, в-к „Конкурент“.

„Акад. Антон Дончев - „Откритата във Врачанско плочка с първата писменост ще преобърне света“, в-к „Слово плюс“, 21, 25.05 - 31.05.2017 г.

„Благотворителна изложба ще спасява къща-музей“, в-к „Враца днес“, 36, 26.05-29.05.2017 г.

„Отличават творци в конкурс „Земята на Ботев“, в-к „Враца днес“, 36, 26.05-29.05.2017 г.

„5 художници с награди“, в-к „Враца днес“, 39, 30.05-01.06.2017 г.

„136 писаха в конкурса „Живеем в земята на Ботев“, в-к „Враца днес“, 39, 30.05-01.06.2017 г.

„Търсят начини за съживяване на музеен комплекс“, в-к „Конкурент“, 95, 24.05.2017 г.

„Разкриха нови данни за писмото на траките“, в-к „Конкурент“, 97, 26.05.2017 г.

„Наградиха млади творци в традиционния национален конкурс за стихотворение и есе“, в-к „Конкурент“, 98, 29.05.2017 г.

„Писменост на 7000 години от Градешница отвя египетските йероглифи. Плочката, която ще пренапише световната история, се съхранява във Врачанския музей“, в-к „Слово плюс“, 22, 01.06-07.06.2017 г.

„Отслужиха панихида за Христо Ботев и неговата чета“, в-к „Враца днес“, 40, 02.06-05.06.2017 г.

„Откриха изложба „Светът на българския воин“, в-к „Враца днес“, 40, 02.06-05.06.2017 г.

„Изложба разказва за българския воин“, в-к „Конкурент“, 106, 08.06.2017 г.

„Показват две наши съкровища в Норвегия“, в-к „Враца днес“, 49, 07.07-10.07.2017 г.

„Ярка изложба „Сънувам музика“ на Росен Найденов“, в-к „Враца днес“, 50, 11.07-13.07.2017 г.

„Росен Найденов открива петата си самостоятелна изложба „Сънувам музика“, в-к „Конкурент“, 126, 06.07.2017 г.

„Наши съкровища тръгват за Норвегия“, в-к „Конкурент“, 126, 06.07.2017 г.

„Директор на музей опроверга „новина“, в-к „Конкурент“, 127, 07.07.2017 г.

„Оходен очаква гости за „Слънцето на Тодорка“, в-к „Враца днес“, 51, 14.07-17.07.2017 г.

„Покланяме се пред Левски с изложба и концерт“, в-к „Враца днес“, 52, 18.07-20.07.2017 г.

„Честваме 180 години от рождението на българския Апостол“, в-к „Конкурент“, 134, 18.07.2017 г.

„Почетохме 180-годишнината от рождението на Васил Левски“, в-к „Конкурент“, 135, 19.07.2017 г.

„Откриват феста „Слънцето на Тодорка“ с неолитна кухня, ряпа и омайни билки“, в-к „Конкурент“, 136, 20.07.2017 г.

„Възраждат стари занаяти с летни работилници“, в-к „Враца днес“, 55, 28.07-01.08.2017 г.

„Почетоха бележит врачанин“, в-к „Враца днес“, 55, 28.07-01.08.2017 г.

„Слънцето на Тодорка“ изгря за 4-ти път над Оходен“, в-к „Конкурент“, 138, 24.07.2017 г.

„Възродиха древни култури на феста „Слънцето на Тодорка“, в-к „Конкурент“, 139, 25.07.2017 г.

„Почетоха рождението на Васил Кънчов“, в-к „Конкурент“, 141, 27.07.2017 г.

„РИОСВ: „Няма нарушения на археолози“, в-к „Конкурент“, 146, 03.08.2017 г.

„Враца почете Никола Войводов“, в-к „Враца днес“, 56, 22.08-24.08.2017 г.

„Аксесоар от древността откриха археолози“, в-к „Враца днес“, 58, 29.08-31.08.2017 г.

„Майстори на дървото и четката се събраха в балканска Слатина“, в-к „Конкурент“, 154, 15.08.2017 г.

„Врачи се прекланят пред Никола Войводов“, в-к „Конкурент“, 155, 16.08.2017 г.

„Отбелязаха годишнини на Никола Войводов“, в-к „Конкурент“, 158, 21.08.2017 г.

„Шедьоври от текстил в памет на Пламен Петков“, в-к „Враца днес“, 60, 5-7.09.2017 г.

„Музеи отварят врати в цялата област“, в-к „Враца днес“, 61, 8-11.09.2017 г.

„Враца припомни Съединението с тържество пред „Лъвчето“, в-к „Враца днес“, 61, 8-11.09.2017 г.

„Да бъдем единни за България, призова врачанският кмет“, в-к „Конкурент“, 171, 7.09.2017 г.

„Откриват изложба на Пламен Петков“, в-к „Конкурент“, 171, 7.09.2017 г.

„Археолози откриха печат на аристократ от Средновековието“, в-к „Враца днес“, 63, 15-18.09.2017 г.

„Задигнали стотици монети от антично имане“, в-к „Враца днес“, 64, 19-21.09.2017 г.

„Мистерия обвива съкровище, открито под джанка в Мездра“, в-к „Конкурент“, 176, 14.09.2017 г.

„Летни работилници за ученици и младежи в трансграничния регион“, в-к „Слово плюс“, 38, 5-11.10.2017 г.

„Сребърно съкровище в Мездра“, в-к „Слово плюс“, 38, 5-11.10.2017 г.

„Награди за победителите в XIII Национален пленер по графика и живопис „Врачанска есен“, в-к „Слово плюс“, 38, 5-11.10.2017 г.

„Откриха талисман пазил древни врачани от уроки“, в-к „Враца днес“, 68, 3-5.10.2017 г.

„Деца подредиха изложба във Врачанския музей“, в-к „Враца днес“, 68, 3-5.10.2017 г.

„Етнографският комплекс чества юбилей“, в-к „Враца днес“, 69, 6-9.10.2017 г.

„Историята оживя за юбилея на Етнографския“, в-к „Враца днес“, 71, 13-16.10.2017 г.

„Изложба представя етнографски съкровища“, в-к „Враца днес“, 71, 13-16.10.2017 г.

„Калин Каменов награди победители във „Врачанска есен“, в-к „Конкурент“, 188, 3.10.2017 г.

„Етнографският комплекс във Враца отбелязва 30-годишен юбилей“, в-к „Конкурент“, 189, 4.10.2017 г.

„Огромен интерес има към музеите“, в-к „Конкурент“, 190, 5.10.2017 г.

„Етнографски комплекс среща гости за юбилей“, в-к „Конкурент“, 195, 12.10.2017 г.

„Етнографски комплекс среща гости за юбилей“, в-к „Конкурент“, 195, 12.10.2017 г.

“Императорско съкровище от Мездра е събирано 2 века“, в-к „Враца днес“. 72, 17-19.10.2017 г.

“Изграждат командна зала на АЕЦ във Враца“, в-к „Враца днес“, 72, 17-19.10.2017г.

“РИМ - Враца чества юбилеите на художниците Иван Тричков и Никола Златев“, в-к „Слово плюс“, 42, 2-8.11.2017 г.

“Якото място бе открито в центъра на Враца“, в-к „Слово плюс“, 43, 9-15.11.2017г.

“Откриха паметна плоча на видния врачанин Димитър Бошнаков“, в-к „Слово плюс“, 45, 23-29.11.2017 г.

“Откриха „Якото място“ във Враца“, в-к „Враца днес“, 76, 31.10-5.11.2017 г.

“Прокуден от Враца ерудит създава читалище и театър в Лом по турско време“, в-к „Враца днес“, 78, 7-9.11.2017 г.

“Оживяха героите, освободили Враца“, в-к „Враца днес“, 79, 10-13.11.2017 г.

“Откриха паметна плоча на велик врачанин“, в-к „Враца днес“, 79, 10-13.11.2017г.

“Зала от АЕЦ „оживя“ във Врачанския музей“, в-к „Враца днес“, 80, 14-16.11.2017г.

„Днес отбелязваме 95 години от рождението на Димитър Шонев“, в-к „Конкурент“, 209, 1.11.2017 г.

„Поклон пред будителите“, в-к „Конкурент“, 210, 2.11.2017 г.

„Откриха документална фотоизложба“, в-к „Конкурент“, 213, 7.11.2017 г.

„Откриват паметна плоча на Димитър Бошнаков“, в-к „Конкурент“, 215, 9.11.2017г.

„Откриха паметна плоча на видния Димитър Бошнаков“, в-к „Конкурент“, 216, 7.11.2017 г.

„Враца отдаде почитта си към освободителите“, в-к „Конкурент“, 216, 7.11.2017 г.

„Разкриха градоустройствен план през Римската епоха“, в-к „Конкурент“, 228, 28.11.2017 г.

„Атомната централа „оживя“ във Врачанския музей“ - Информационен бюлетин на „ЧЕЗ Електро България“, ноември 2017 г.

„Нова експозиционна зала, посветена на АЕЦ „Козлодуй“, в-к „АЕЦ вести“ 34, 14.11.2017 г.

„Първа Атомна влезе в музея на Враца“, в-к „Стандарт“, рубрика „Памет“ 8881, 13.11.2017 г.

„Постоянна експозиция в музея във Враца представя 43 години история на АЕЦ „Козлодуй“ - Българска телеграфна агенция.

“Творческа вечер на Владимир Зарев“, в-к „Слово плюс“, 46, 30-6.12.2017 г.

“Вестители 2007“ подпомага 15 таланти деца“, в-к „Враца днес“, 89, 15-18.12.2017 г.

“Редят изложба за Цвятко Бобошевски“, в-к „Враца днес“, 20.12.2017 г.

“Фотодокументална изложба, посветена на Цвятко Бобошевски“, Inlife.bg, 21.12.2017 г.

“Почитат ексминистър и регент с фотоизложба“, Kmeta.bg, 21.12.2017 г.

“АЕЦ „Козлодуй“ е вече в музея“, в-к „24 часа“, 29.12.2017 г.